

NOVA NADA.

ZBORNİK ZABAVE I POUKE.

Knjiga III.

U Zagrebu, 1898.

Svezak I.

Uspomene.

Umin'te trice žitka mi svagdašnjeg,
Što pustim zubom dosade beskrajne
Duh ubijate! K snu života
Idite, drhtaji čežnje tajne!

Ko nježan miris plavetne ljubice,
Kroz eter božji što no se razl'jeva,
Da ni sam ne znaš, otkud prši,
Otkud li u grudi dragost sl'jeva.

Tajinstven glasak tako u bolima
U moju dušu zaborav ulije,
Te na čas nujna napuni se
Sladjana ćućenja, sreće tihe.

Pred zaklopljenim tada mi očima
Milota s'jevne ubavih poljana,
Po kojim niču zaredice
Bl'jedjani odjeci ljepših dana.

Daljina oku plavetnom maglicom
U skutu svome sakriva nevine
Života čase najranije,
Kojih još ne blate ljudske trice.

A bliže slike bl'jedje i jasnije
Pomilaju se, sm'ješkom se sm'ješkajuć
Neiskazane sreće davne,
Zelenog proljeća čarom sjajuć.

O znanci dragi blaženih časova,
Što mnogo ste me puta razdragali,
Dok nježno srce pojili mi
Čarne mandragore miris-valli!

U beskraj mi se uzdiže s vama duh,
Gdje eter plavi grli vasiljena:
Udahnut rad bih život pukoj
Pomisli vašijeh uspomena.

NP 960/1955

Al gle, — već kraj vas gdjegdje se opaze
 Oblačci črni, mreškasti čvorovi;
 I sve što bliže duh se seže,
 Struja tjeskobe mi t'jelom plovi.

Oj što je ovo teško u grudima,
 Što tišti dušu, kan da je na nju mi
 Velebit pao? Rad šta trudni
 Uzdisaj odn' si snagu svu mi?

O duge pute duh mi proletio
 Kroz šume tamne, krajeve poznane,
 Kroz sreću, slasti, boli, muke,
 Čuvstava nižući okeane!

Na pukloj struni prošlosti najbliže
 Izniknula mu pjevanka zbunjena,
 Što pratili je tisućstruki
 Neskladni spojivi uspomena.

Praznina pusta tek mi je ostala,
 U kojoj čami misao sputana;
 A u dv'je r'ječce sva se stiču
 Žudjenja njezina: zraka, dana!

M. B.

Sjećaš li se? . . .

Sjećaš li se? — Na žalu smo bili
 I na hridi oboje smo stali;
 Noćni mraci svu su zemlju krili,
 Tik do nogu šaptali su vali.

Tiho, tiho — kano da u noći
 Nama šapću čudne neke tajne . . .
 Ah — nikada n'jesu tvoje oči
 Bile tako i sretne i sjajne . . .

Te je noći — sjećaš li se, Ado? . . .
 Prvi cjelov sklopio nam usta
 Na igalu — pokraj mora pusta.

I te noći, kad ti na grud padoh,
 Ružu mi je dala ruka tvoja:
 Jedin spomen, da si bila moja.

B. L.

Prošnja.

„Očka, dobri očka vi,
 Dajte konja meni,
 Da se peljem k ljubici,
 K revi zapušćeni.

„Tedne tri že čaka me,
 Okence odpira —
 A zastonj se v našo stran
 Revica ozira.

„Tedne tri že čaka me
In po meni plaka;
In po bledem ličeci
Solzice pretaka.

„Tedne tri že meni je
Dolgčas po dekleti,
Tedne tri že samemu
Meni je trpeti.

„Očka, dobri očka vi,
Dajte konja meni,
Da se peljem k ljubici,
K reví zapuščeni“.

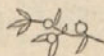
Očka se smejali so,
Konja so napregli,
Pa sami po vajetih
Z roko so posegii.

„Očka, sam naj se peljam,
Zuane so mi poti;
Ogniti se znam vozem,
Ki gredo nasproti“.

Ali očka nečejo
Nič odgovoriti,
Ali očka nečejo
Se z voza ogniti.

„Oh, saj mi nič dolgčas ni —
Pa se ne peljiva.
Očka dobri pa doma
Rajša ostaniva“.

B. Potočan.

Tožno samemu . . .

Tožno samemu sedeti
Lepe je in jasne dni,
Tožno žalosti je bdeti
Tihe in temné noči.

Neme muke, dan bežeče
Kakor hidre se vzbudé,
Kot zveri, ki glad jih vleče
V temno noč na rop hité.

Brez miru in, ah, brez konca
Hladnostrastno dušo tró.
Kot snežnikov led brez sonca
Rastejo oné z nočjó.

Srce pa, udano zmoti,
Brez utehe trepetá,
Kakor lučica tam v koti
Vgasne in vsplapolá . . .

Velimir.

V gozd.

V gozd, glasan in tih
Duša brepeni;
Srca vroči vzdih
V gozd mi le veli.

Poezija tam
Sveta je domá
Mir in sreča hram
Božji tam imá.

Divlji hrup sveta
Tamkoj ne šumi,
Le priroda vsa
Vbrano se glasi.

Ptičev glas topi
Se s šumenjem sap;
Potok žubori,
V mes grmi pa slap.

Glas močan, bobneč
Z rahlim se poji . . .
Srca boj besneč
V gozdu se vmiri . . .

Dragica.

Jesenje lišće.

Zrakom ljetahu ptice. Veselim cvrkutom najavljujele su proljeće.

I Maj je cvao. Cvrčci cvrčahu, leptiri skakahu od cvijeta do cvijeta, a ševe dizahu se u zrak cvrkućući proljetnu pjesmu — pjesmu uskrsnuća.

A ja sam sjedio medju gudurama, u zapuštenom gorskom predjelu — i gledao sam ostatke snijega, prikrivene požućelim lišćem od prošle jeseni. Bio sam sam. Od nikuda ni glasa — tek suhi vjetar zašuštio bi katkada granjem.

I gledao sam tamo daleko, daleko od mene — a ipak — tik pred menom — procvat proljeća, i slušao neke zvukove.

Proljetni zvuci! I mene su zvali.

Dolje sve šareno od cvijeća — i ptice cvrkuću — i leptiri lete — i vjetrić ljubi mladane grudi sretnih duša. Proljetni zvuci!

A oko mene puše suhi vjetar, dršćući po golim granama života. I rpe snjega leže, pokrivene suhim lišćem prošle jeseni. I sve je prazno.

Jesenje lišće — —

J. G. Goran.

Nova strast.

Napisał *D. Strugar.*

Zrl sem v njo.

Ona pa mi je nudila obraz v polutemi, ki je vladala na stopnicah, in njene oči so gledale naprej mimo mene v temni hodnik.

Stal sem pripognjen pri odprtih durih, in mirno je plaval moj pogled po njenem licu. Zrla je povsem hladnokrvno, kakor bi se ne brigala za celi svet. Njene nosnice so se mi zdele, da vihrajo, in blede, brezkrvne ustnice so bile na pol odprte. Tenka prosojna ušesa so visela ob glavi, nad njimi pa so tičali redki lasje.

Videl sem, kako je vso oblivala čudna bledost. Kakor vosek je bil rumen nos, in mrtvaško se mi je zdelo obličje — kakor matere po težkem porodu.

Toda ne vem, kako to, bilo je lepo, magnetično. — Naj so bile ustnice modre in so oči hladno, mrtvo zrle preko mene — stal sem nem med durmi in moja prirojena bojazljivost mi je še komaj dopustila, da sem vprašal: „Česa želite?“

Nisem se ozrl od nje; le gledal sem jo in užival trenutke blaženosti, trenutke v katerih mi je po glavi vrelo in šumelo — a telo je bilo mirno.

Čemu naj mi bo ta glava, to krasno mrtvo obličje — zdelo se mi je, da hočem s svojimi mislimi mrtvo telo onečastiti. A pri tem me je pretreslo po telesu, kakor da bi občutil najslastnejše

strasti. To obličje z vdrtimi lici je napravilo tak vtis na me, da sem pozabil naravne zakone mladosti. Komaj sem videl mlado, krepko dekle, ki je stalo poleg nje, nisem videl polnih prs in krepkih udov, polnih mladosti in življenja.

Odgovoril sem tiho na njeno vprašanje, da gospe ni doma.

Vse strasti, po katerih sem hrepenel, so se zbirale. Videl sem sicer slabo obleko, s katero so bili nje udje odeti, videl sem slab robec rumenkaste barve z rudečim robom, toda moji pogledi, moje misli so segale dalje, prodrle skozi goste gube na zvenela prsa in rumenkasto kožo. Nerodni udje in plošnati boki — to vse se mi je zdelo, da vidim skozi obleko — — a moji duševni pogledi niso videli zraven stoječe dražestne, krepkostne devovjke. — — — Bili so hitri trenotki, polni strastnih duševnih valov sredi realnega sveta.

Odšli ste, rekoč, da pridete še enkrat, in jaz sem zaprl steklena vrata, na katerih so bile naslikane karikature žensk, kinezinje v grdih rdečih haljah, grdi obrazi z rumenkasto, umazano barvo — široki copate — rudeči lasje.

Pripognil sem se v kot, da sem jo videl, dokler se ni zgubila za stopnicami. Zagledal sem suhi vrat, lase in slabo ukrojeno krilo.

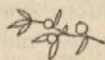
Sel sem v sobo počasnih korakov z upognjeno glavo. Tako napolnjena mi je bila duša čutil, da sem trepetal pod njihovo težo in se zgrudil na stol. A hitro so minuli ti trenotki, in kot blažen sem skočil k oknu, odprl je hitro in pogledal doli.

Obrnili ste se, in videl sem njeno počasno hojo — kakor da bi bila ravnokar vstala od dolgotrajne sušične bolezni. Pripognil sem se skozi okno in gledal le njo, dolgo, dolgo — — krasne devovjke pa nisem videl.

Tresla se mi je roka, ko sem ležal na njej, in čudne misli so mi rojile po glavi:

„Kaj vse ženske in njih lepota, ali tasvojim mrtvim, lepim obrazom! Ah, ta slast — zagrebsti se vedno bolj in bol v mrtvilo.

Ta slast — —

Pro deo!

Napisao *Branislav Vinkov.*

I.

Koncem dvanaestoga stoljeća, na sam badnjak, nešto poslije osme ure večeri, plakala je kastelanova keci Anka i varila u lončiću na ognjištu malog plemićkog dvorca ljekovite trave. Dala joj ih je baba Jalža, ona ista, što je dolje pod gradom imala kolibicu s dubokim, mračnim podrumima i liječila u cijeloj okolici i ljude i blago. Anka je došla pred po sata dolje iz sela, od Jalže, i zavrila u sobu, gdje joj je ležao bolesni otac u vrućici. Upalila mu se prekjueer ona rana na desnom boku, što ju je zadobio pred mjesec

dana od križara Burgunda, kad su htjeli da oplijene gradić. Jučer je bio starac nespretno zadro omotom o vratnice, potrgao ga i ozlijedio nezacijeljenu ranu. Jalža, koja mu je opet omotala bedro, kazala je Anci, da pazi dobro na starca, jer kad dodje vrućica, napanu ga zli dusi, djavli, paklene moći, — i mogao bi starac opet razdrijeti omot i onda . . . Bog sam zna, što bi se moglo još dogoditi.

Kastelan je silno uzrujan, čas plače, a čas od nekog užasa viče, da ga je grozno slušati. Osobito je jučer u noć silno vikao.

— Eto grofa; eto moga grofa! — govorio je. — On je već tamo u svetoj zemlji, na njegovim se prsima rumeni krst, krv se maurska puši s njegova mača i diže se žrtveni dim k nebu, da udobrovolji silnoga i gnjevnoga Gospodina.

Dvogodišnja Milka i petgodišnji Joahim čudno su gledali oca. Oni ga nijesu razumjeli.

— Gospodin je grozan u svojoj osveti i u svojim kaznama, jer nam je dao sve, što je mogao; i sina je svoga dao; a mi smo zli, mi mi ništa ne činimo za volju . . .

— Kad dodjem pred lice Njegovo, pitat će: „Koliko si kapi krvi prolio za mene? Da, ti si se borio s onima, što su išli da mriju za mene. Spasit sam te htio, reći će mi, a koliko si nevjerničkih glava posjekao za mene? Gdje su gradovi, što si ih osvojio za moje sluge?“ A što ću ja odgovoriti?! Postidit ću se. On će mi kazati: Idi u oganj vječni . . .

I Anka je s bolju i sa strahom gledala u svoga oca i slušala njegove riječi. Lice je kastelanovo bilo nategnuto, oči mute, krvave, izvaljene, glas pun straha i užasa.

— Već me Gospodin kažnjuje. „Ti si volio ostati uz ženu svoju i djecu, nego ići da oslobadjaš grob sina moga; pa eto — uzeo sam ti ženu! Čemu si dakle ostao? Uzet ću ti i djecu; — čemu si dakle ostao?“ — —

Anka je plakala; sjetila se te prošle noći i strah ju bilo ove noći, što dolazi. Stajala je ukočeno do ognjišta i zurila u kipući lijek. Uljena je svjetiljka slabo gorila, kutovi su kuhinje bili tamni, puni sjena, sablasti, tajnih moći. Ankina je duša bila nemirna, nešto je tištilo, plašilo. U jednom je kutu stajao silni starinski ormar; a Anki se pričiniilo, da je iza toga ormara, u kutu, stala njena majka, pa je čudno, čudno gleda.

Ona nema više majke, a jedva joj je sedamnaest godina. Majke joj nestalo zadnje noći od onih četiriju, što su se jedne večeri na prelazu oko grada vrzli križari. Došla je bila da se pomoli dolje u gradskoj kapeli, ni dvjesto koračaja dalje od kule, i nije se više povratila. Drugi su već dan oni tuđji ljudi s velikim mačevima, dugačkim kopljima, širokim kacigama, teškim oklopima i velikim crvenim krstovima bili otišli nekud dalje. One je iste noći vidjela Anka u snu svoju majku. Došla je bila do njena ležaja i pokazala joj krvave, gole grudi. Te su grudi bile izgrebene noktima, i lica su bila izgrebena, i noge su bile pune modrica. Majka je imala silu kosa počupanih, a odijelo visjelo sve na ko-

made niz tijelo. Ona je gledala Anku i nije joj rekla ništa nego otišla k Milki i Joahimu, poljubila ih, pa izašla kroz zid van.

Anka je bila vrisnula i probudila se. U sobi je bilo tamno. Vani se negdje kod crkvice čuo tihi žamor; zatim se činilo kao da netko stenje; no Anka se već sakrila bila pod pokrivalo i nije slušala ništa. Bojala se napasti. Izmolila je vjerovanje i usnula.

I sada u kuhinji pričinilo joj se, da se nešto miče iza ormara i kao da je nešto uzdahnulo i šapnulo:

— Anka! No ona je zatisnula oči i prekrstila se.

— Moli se za mene! šaptalo opet.

Anka stala moliti i primirila se.

Lijek je u lončiću kipio i male su kapljice vrcale po žarkim ugljenima. Ugljen je pucketao i cvililo kano da pjeva neku tajnu, duboku pjesmu, prije nego što će da se pretvori u pepeo.

Anka je otvorila oči i pogledavala oganj. Plamen je daktao ližući bokove lončića, i dizao se hitro u zrak. Oku je Ankinom to godilo, ona je pratila pogledom svaku iskricu, svaki kolobarić dima. Lica joj se rumenila od vrućine, a usta šaptala mehanički molitve.

Iz misli je prene ponovna vika očeva u drugoj sobi.

— Gospodine, oprost, poštedi me! Ne gledaj me tako grozno; užasne su tvoje oči i bijesne, osveta se sipa iz njih, bič je u tvojoj ruci pun zmija. Ne progoni me, Gospodine, ne daj, da budem sotonin. Počekaj malo, ja ću ići k tvome grobu, ja ću rastjerati dušmane tvoje. Ne gledaj me tako, silni osvetniče!

Anka protrne. Zaviri u sobu. Otac je ležao nauznakom i zurio u strop. Ona se vrati u kuhinju i očisti stijenj malenim mjedenim kliještima.

Na prozoru kano je nešto šušnulo, udarilo o stakla i šapnulo:

— Anka! Anka!

Ona se ozre. Pričinilo joj se, da vidi konture glave jednoga mladića.

— On je . . . šapne tiho.

Voda je u lončiću čisto prekipjela i ugasnula dio ognja. Nastane polutama. Para se dizala u vis, ugljevlje cvililo.

— Ah! nije on, nije on! uzdisala je Anka. On je otišao u križare, ostavio me je, da služi Gospodinu; on je daleko, on se spasava: omiljava Bogu i žrtvuje mu se. I njemu će On oprostiti grijeh, odustat će On od osvete, primit će ga sebi.

I nju oblada neizrecivi strah. Bojala se Boga. Pravidilo joj se njegovo ogromno lice sa silnom bradom, s tako velikim očima, kao što su gradska vrata, i s kosom poput bližnje šume. Ona je drhtala; a On je otvorio usta, da reče grozne neke riječi.

— U prah, u prah ću pasti pred tobom, Gospodine, vikao je kastelan u sobi. Dozovite mi svećenika! Anka!

— Anka! dozovi mi svećenika! Ozdravit ću i poći ću za mojim grofom na istok, na sveti grob, jer je užasan gnjev Gospodnji, grozne su muke paklene. Plamen silno peče, silno muči na vijeke, na sve vijeke.

Anka je čula ovo, ali se nije mogla da makne s mjesta; noge su joj klecale.

— U prah, u prah treba da se zdrobimo! vikao njen otac; a ona je razmišljala o tome, kako nije ništa načinila, da Gospodina udobrovolji. I smrt majke, i rana bolest oca, i ove grozne noći i prikaze, što je toliko plaše, sve je to kazna, sve je to posljedak grijeha. I ona ni ne moli pravo Boga, ona je volila do sada igrati se s djecom, volila je spavati, šivati, raditi, nego moliti, moliti oprostjenje u silnoga Boga.

— Anka, Anka! hripaše otac.

Ona prihvati lijek, procijedi i teturajući ponese u sobu.

Otac je plakao. Ona je stala do njega, pružila mu lijek i zajecala. Kastelan oturine lijek i razlije ga. Ona ispusti lončić iz ruke i klekne do kreveta očeva.

— Svećenika, svećenika! šaptao je stari. Ja ću se okrijepiti ispovijedju i svetim tijelom, ja ću mu kazati, da idem u sveti kraj — i svećenik će me pomiriti s Bogom. Da, pomirit će me, jer se Gospodin sad ljuti, ljuti. Anka, Anka! idi po svećenika.

Anka je znala, da nema u selu ni u gradu svećenika. Bio je otišao pred dva dana k susjednom knezu, da ga nagovara, da podje u sveti boj.

— Grozno mi je prikazao svećenik muke, što ih je pripravo djavao svojim žrtvama; a koga Gospodin odbaci, prihvaća ga sotonu. Kako tište, tište lanci nemilosti i srdžbe! Idi, Anka, pa ćemo se moliti, trapiti, žrtvovati, možda nam se smiluje Gospod.

Anka je znala, da su danas dva bolesnika tražila svećenika i da su ta dvojica umrla bez svete popudbine. A nije znala, što da ocu kaže. Digne se, podje par koraka prema vratima i stane.

— Idi, idi! govorio otac.

Ona podje u kuhinju i tamo sjedne na škrinju. Anka je osjećala umornost, slaboću i znala je, da je osamljena sirota, da je bije zlo i nevolja, da je protiv svega toga nemoćna. Tu je nemoć ćutila nada sve. Eto, ima dvoje braće, malena su poput kunića, a majke nemaju, da ih oprema i uči. Ona je mlada, slabašna, nešto i bolihava, troma. Šta da čini? Ima oca, koji leži bez svijesti, a ne može da mu pomogne, ne zna, kako da mu pomogne. On moli svećenika — i to bi mu za cijelo pomoglo, to bi za cijelo ublažilo i Boga, to bi sve, sve preokrenulo, — ali svećenika nema, a ona se ne usudjuje ni da pomisli, da ga ide tražiti u noći u drugi grad. Ta ona je slaba. Njenu pomoć očekuju tri bliska joj bića, tri duše, a ona im ne zna pomoći, ona je nemoćna, sama bez savjetnika i bez pomoći.

Do danas o podne tri je već dana bljeskalo i grmilo. Bilo je to užasno vrijeme. Do danas je na večer već prošlo petnaest dana, što se nije pojavilo sunce, što nije bilo zvijezda ni mjeseca. Ljudi gataju koješta. Anka osjeća i tjeskobu i strah zbog toga. Toliko se toga nagomilalo oko nje, a ona ne može da sve to shvati, ona naslućuje, da to nije uzalud. Sve ima svoj uzrok. Ona je nemoćna

pred svim tim, ona čuti težinu tih grozota to više, što im ne vidi kraja, što ne zna izlaza. Mora da je to kazna za nekoje grijehе. I ti grijesi mora da su veliki, veliki, kao što su i kazne tako velike. A doći će i veće kazne. Bog je svemoguć, on može smisliti i poslati još veće kazne.

I Anka je počela da se čuti krivom. Ona nije znala točno, u čem je njena krivnja; no bit će da je krivnja velika. Ona nije Bogu mila. Treba mu se ulaskati.

Anka se dignula i zavirila u očevu sobu. On je bio usnuo i prilično je spokojno i pravilno disao. Djeca su takodjer spavala. Bila je u cijeloj kuli strašna tišina. Ni oganj nije više pucketao, pepeo je bio prikrio većinu ugljeglja. Tek se amo tamo iskrilo koji ogarak poput očiju u mačka. A užasan je pogled tih očiju. Iza ormara je uvijek nešto šušalo, uljenica je nezdravo titrala poput mladoga sušišavca, i Anku su oči zabolile, kad je gledala u to treptavo svjetlo. Suze joj kanuše i ovlažiše nekom ijetkom toplotom lica. Čula je, kako joj srce tuče i strah je bivao u nje sve veći. Bojala se i maknuti s mjesta, a opet taj mir, taj muk — to je kano pred svakim novim udarcem potresa, kano pred svakim nasrtom silnoga vala na krhak brod. Strah je od smrti gori nego smrt i očekivanje nečega, pred čim je čovjek nemoćan, groznije je nego vječnost odredjenih muka. Neizvjesnost je ušla u Ankinu dušu i njoj se činilo, da je puna kuća sablasti, zlih duhova, što će sad na da je povuku. Kamo? U još veću nezvjesnost?

Ima li utočišta za nju? Ima li onoga, što će rastjerati sve te nevolje? U taj se mah njoj pričini, da je ušao od nekuda — on, njeni zaručnik, pa da ju je pritisnuo na svoje grudi. Oh! kako ju je gledao! Ona nasloni glavu na njegove grudi, a on je pritisne k sebi tako, tako, da su je kosti zabolile. Ali njenim su tijelom prošli srsi. Taj je zagrljaj bio hladan. On je poljubi. Ona se prepane. Taj je cjelov bio mrtvački. On se odaleči od nje, pruži joj ruku. Nu ona je ne primi. Bojala se te ruke. Bojala se — hladnoće. On je još jednom pogleda pa podje u kut k ormaru. Tamo je Anka vidila još samo dva oka, slična dvjema lučima, što se gube u gustoj tami. Ostala je sama. Srce joj je kucalo jače no prije. To je srce pucalo, kano brvno nad dubokim ponorom.

— Pomoli se za mene Bogu! čula je šapat. Sastat ćemo se — tamo

Anka je bila sama . . . nemoćna, u strahu. Ima li gdje mjesto, kuda ne dopiru zli dusi?

Anka se pomakne i dršćući izadje kroz mračni, silni hodnik dolje do vrata gradskih. Otvori ih. Vani je praminjao snijeg. Pred njom je na dvije sto koračaja stajala sjena crkvice. Ona se zagleda u tu sjenu. Zatvori za tim za sobom gradska vrata i pohiti u noć, u sredovječnu badnju noć.

(Nastavit će se.)

„Ne prodam se!“.

Spisala Zofija.

Sedeli so pri zajutruku: stari četnik Narinski, njegova sivolasa soproga in nju lepa i mlada hči Magda.

Prijetno se je raztezal intenzivni vonj kave po sobi in uhajal skozi visoka, odprta okna venkaj v čisti sveži jutranji vzduh. Nekaj kamelij je dehtelo v visoki, ozki vazi na belo pregrnjeni mizi, živo se je svetil fini prozorni porcelan v poševnih solčnih žarkih, ki so skozi tenke, čipkaste gardine prodirali v sobo. Kazalec na podolgasti stenski uri se je počasi pomikal dalje.

Trde vojaške poteze so bile zarezane v to temnikasto polt, košate osivele obrvi so senčile dvojne modrihi oči mrzlega, odločnega pogleda, mogočne brke so krile zgornjo ustnico in se izgubljale spodaj v gosti beli bradi. In ta glava je sedela na močnem krepkem telesu.

Popil je kavo, prižgal si smodko in molče gledal pred se. Zdajci so se mu odločno zaiskrile oči, mej obrvi se je vgrebla počez čez čelo ostra guba, in desnica se mu je težko naslonila na mizo.

„Kdo ti piše Magda?“ — vprašal je hčer s globokim donečim organom in obrnil svoj temni obraz proti njej.

Leta je ravno odpirala pismo velike oblike. Ustnice so se stisnile v ozko, ravno črto in fine črnikaste lehno zaokrožene obrvi so se naježile nejevoljno.

Molče je prerezala kuverto in izvzela iz njega zganjeno polo gladkega, debelega papirja. Trezno so zrle nje velike temne oči v pismo, rudečica na nje ovalnem licu je postajala temnejša, obraz se je pomračil in ustne so se ji nervozno zgibale.

Zganila je pismo, in nje obraz je dobil nepremične poteze kamenitega kipa. Rudečica je izginila, obrvi so se pogladile, le nje fine tenke ustne so ostale v prejšnji, ravni odločni črti.

„Tu papa!“ dejala je kot v odgovor na prejšnje četnikovo vprašanje ter mu pomolila pismo čez mizo.

Jasno in hladno so se uprle nje modre, vlažne oči v očetov obraz.

„A - ! Slednik te snubi?“ Zadovoljno in kar nič iznenadeno je vprašal četnik Narinski ter čital pismo do konca.

„Slednik?“ odzval se je tenek, šibek glas; suha postava njegove soproge se je sklonila naprej, in na nje bledem obrazu se je pojavil izraz skrbi.

„Da Slednik“ pritrtil je Narinski, pogledal Magdo, a ker je ta molčala in nepremično zrla pred se, obrnil se je zopet k soprogi in ji razlagal:

„Da Slednik, pomisli kaka sreča! Tak bogatin prvega reda, res nisem mislil, da bo imela Magda kedaj toliko sreče!“

„Slednik, Slednik“ ponavljala je soproga mehanično, ozrla se na hčer in boječe dostavila:

„Slednik!? — Magda ga ne mara“.

„Ne mara, ha-ha to bi bila res imenitno, če visokocenjena gospodična Magda, ki nima ni krajcarja v žepu, da košarico prvemu bogatinu našega mesta. To bi bilo res izborno!“

In še enkrat se je zasmel stari četnik, da se je ostro odbijal jek od visocih sten in zamiral v hudobno grozečem odmevu zunaj pod oknom.

Tiho je bilo za hip v sobi, — ona mirna tajinstvena tihota, za katero prihaja vihar. Hčerine oči so se srečale z očetovimi, ostro se je upilil pogled v pogled, bilo je ko da se križate dve nabrušeni ostrini.

„No?“ zategnjeno se je raztezal ta kratki, pridušene jeze napojeni „no“ po sebi.

In zopet molk, hčerine ustnice se niso odprle ni za milimeter samo oči so govorile: „Nečem!“

„Ob pol dvanajstih pride Slednik sam, kakor piše, kaj mu odgovoriš?“

„Papa ti veš moj odgovor, prodam se ne!“

Vstala je, vzravala se in ravno ista neopogljiva odločnost ji je sijala raz obličje, ki je vladala v ostrih trdih potezah očeta.

„Prodaš se ne?! — Hm vprašal bi te, kdo te prodaja, kdo?!“

Vstal je tudi on. Pomislila je za trenotek; skoro, da jo je za hip navdala malodušnost, reakcija, a v istem hipu je ponosno povzdignila glavo, stopila korak naprej in nje glas se tudi malce ni tresel, ko je odgovorila:

„Kdo me prodaja, vprašal!? — Vprašal si, evo odgovora: Prodaješ me ti sam, da, ti sam lastni oče moj. Mar meniš, da nisem zapazila, kako se laskaš Sledniku, kako ga vabiš v hišo, kako tiranizuješ mene, da moram cele popoldneve kratkočasiti publega nadutega starca! — Kdo me prodaja, kdo!? — Mar ne ti mene, mene — svojo hčer — mojo mladost, mene vso, za kup zlata! — A jaz ti povem, dovolj mi je, — raje poginiti, ko vzeti Slednika!“

Ostro so rezale besede zrak, ostro zvene na uho starega četnika. Žile na čelu so se mu napele, in lica so postajala že rudeče višnjevkasta, srce mu je plalo in pesti so se stiskale jeze.

„Magda!“ zaklicala je mati proseče, a le ta se ni zgenila. Vedela je, da je konec, konec mej njo in očetom. Vedela je to, a sklenila je, ne vdati se, naj pride kar koli. Vedela je, da dela oče na vse načine na to, da jo Slednik zasnuje in vedela, da se mora upogniti njegovi železni volji ali pa hoditi svojo pot, brezobzirno, brez strahu.

„Ob pol dvanajstih hočem slišati od tebe „da“, — me čuješ, hočem! — Zdaj pa pojdi, — ker-ker mi je dovolj!“

Težko se je spustil stari Narinski na stol, da je les glasno zahreščal pod njegovo težo. Burno so se mu dvigale prsa, z desnico pa je pokazal vrata.

„Grem, papa“ dejala je priprosto Magda in zginila mej vrati.

Sibka postavica četnikove soproge se je boječe dvignila raz sedeža in se obotavlja je bližala možu.

„Henrik, Henrik ne bodi tako trd!“ šepetal je nje drobni glasek, in nje ozka aristokratska roka mu je plaho pogladila po laseh.

„Ne sili Magde, Henrik, — naša edinica je!“

„Pusti me!“

Jezno je zamahnil z roko, da se je drobna postava njegove soproge ustrašeno pomaknila nazaj in izginila za Magdo iz sobe.

* * *

„Pa ga vzemi Magda“, prigovarjala ji je mati, „česa ti bode manjkalo, živela boš kakor kraljica“.

„Ne, pusti me mama. — Ne, ne maram biti za štafažo njegovih salonov! — Pusti me mama, ne morem drugače!“

„Oh Magda“ vzdihnila je mati nervozno in pustila hčer samo.

Le ta je mehanično bobnala s prsti ob steklo pri oknu in zrla v visoko, jasno nebo, kjer so belkasti oblaki tako prosto, ah, tako prosto pluli proti zapadu.

Vzdramila se je, trdo potegnila, roko preko čela, vsela se k mali pisalni mizici, pomočila pero in jela z svojimi ostro ošpičenimi slovi pisati naslednje pismo:

Draga Janja!

Vabila si me že mnogokrat, naj Tebe, svojo drago prijateljico vendar enkrat obiščem, in že v mnogih pismih si me karala, da se kar nič ne zmenim za Tvoje vabilo.

Veš, kaj me je zadrževalo doslej, papa ni bil zadovoljen, da kam grem.

Čudila se bodeš torej gotovo, mojemu hipnemu odloku, Te tekoči teden obiskati.

Slednik me snubi — s tem Ti bo menda jasno vse, saj sem Ti že večkrat pisala o njem in o svoji bojazni. Z očetom sem imela že jako buren nastop, pa bojim se, da pride še huje. Vsekakor se ne vdam.

Pisala si mi zadnjič, da išče Tvoja teta za svoji dve hčerki guvernanto. Prosila bi Te, da mene priporočiš, če se morda ni že kaka druga zglasila.

Znana Ti je brezmejna samovolja mojega očeta, in priznala boš, da mi ne preostaja družega, ka pogumno vstopiti v življenje. Kaj ne da mi storiš to uslugo?

Prisrčno Te pozdravlja

Tvoja

Magda.

Naslovila je pismo, preoblekla se v priprosto promenadno obleko in hitela s pismom na pošto.

Vrnila se je zmučena od pota in vročine, odložila klobuk in rokavice, oblekla zopet svitlo domače krilo iz katima in se utrujena vlegla na počivalnik.

Mislila je. Tuji ljudje jej bodo ukazovali, morda žalili jo, a ona bo morala molčati. Gospe bodo prezirno gledale njo, ubogo, neznatno guvernanto, brez upliva, brez prijateljev in gospodje bodo k večjem iz usmiljenja privoščili jej kako besedo. Škoda, da je guvernantka, rekali bodo in obračali obraze od nje. In vse tiste zbadljive opombe in opazkice poslušati bo morala molče in smehljajočih ust.

In kako lahko bi bila središče vse fine družbe, kako bi se bliščeče svilene toalete vile krog njenega stasa, kako bi se nakitje svetilo na nje vitkem vratu in diadem bliščal v nje temnih laseh. Kako bi se graciozno naslanjala v elegantni ekvipaži, kako bi ležno slonela v prvi loži gledališča! In sluge bi čakali na vsak nje mig, elegantni kavalirji bi rivazovali v njeni hvali, in dame bi se srečne štete imeti nje prijateljstvo. Ah zapovedovati, ukazovati, kako krasno mora biti to! Plavati v neki višji, razkošja napolnjeni atmosferi, piti življenje v dolzih slastnih požirkih, ah, to je uživanje, slast, sreča!

Koraki so se začeli zunaj na hodniku. Stresnila se je.

„Za Boga, kaj mislim!“ zatepetala je in si popravljala lase.

Spoznala je očetove korake, ustnice so se ji zopet stisnile v ono značilno, ostro, ravno črto in iz očíj ji je sijala odločnost.

„Ne prodam se“ dejala je poluglasno sama sebi in že so se odprle vrata.

„Slednik je tu, dejal sem mu, da si privolila. Takoj pride sem ker sem mu rekel, da ga zbok glavobola nisi mogla sprejeti v salonu“.

Magda je osupnila. Ne, tega ni pričakovala od očeta. Bila mu je pokorna hči doslej tudi v najmanjših stvareh, a zdaj, zdaj se je vsaka žilica, slednja kaplja krvi v njej protivila temu tiranstvu. Mar je brezčutna stvar, brez volje, brez ponosa!? Ne, zdaj velja obvarovati individualnost.

Hitro je zginil četnik iz sobe, ni videl njenega odločnosti in srda plamtečega obraza. Da bi si ona upala preklicati njegove besede, postaviti na laž, tega mu niti najmanj ni prišlo na um.

In zopet so zaškripala vrata. Starikav, življenja nasičen gospod, plešaste glave in tresočih rok je vstopil v sobo.

„Gospodična Magda“ začel je s hripavim, zoprnim glasom, teatralno se poklonil in hotel ji dati velik šopek mamljivo dehtečih cvetlic v roke.

Ta je stopila korak nazaj. Bledoba se ji je razlila po obrazu, še celo ustne so se videle brezkrvne.

„Obžalujem gospod Slednik“ dejala je in vkljub grozečemu pogledu očeta, ki je vstopil za starim, bogatim snubcem nadaljevala je: „Obžalujem, pa oče se je zmotil, če je dejal, da vsprejemem vašo ponudbo, jaz nikakor in na noben način ne morem prevzeti vaše, da si tudi za me zelo častne ponudbe“.

Četnikov obraz je postal temnovišnjekast, da ni bil Slednik navzoč, udaril bi bil svojo hčer v lice, ker ga je tako osramotila.

Slednik se je jecljaje opravičeval in končno poslovil. Narinski ga je iz vlnudnosti moral spremeti.

Pogledal je hčer ne samo s stroгим, ampak naravnost sovražnim pogledom in trdo zaprl vrata.

S zadovoljnim, skoro veselim obrazom se je oddahnila Magda. Par korakov za očetom je šla v shrambo, kjer je služkinja nekaj pospravljala.

„Prinesi mi kovčeg izpod strehe“ ukazala je.

Takoj je jela pospravljati po svoji sobici. Snemala je fotografije nekdanjih sošlk raz sten, zavijala razne drobne stvari v papir in dihala z mirnim globokim dihom.

„Da, tako je prav, zdaj začnemo drugo novoživljenje“ ponovila je, vzravнала se in smehljaje gledala svojo elegantno ozko roko.

„Delo — delo! Tudi delati je slast!“

Kozarac.

Od hrvatskih novijih pripovjedača trojica su njih razvili nešto izrazitije svoju osobnost. Leskovar, Gjalski i Kozarac. Obično ih svu trojicu broje među realiste; no ja bih uzeo realizam i sve umjetničke škole kao formalnu stranu umjetnosti: te su forme predmet stanovitih epoha, u neki način umjetnička moda, koja ipak nije nikada mogla ugušiti jaču umjetničku individualnost. Realizam je način izražavanja nedavnog doba, kao što je i jezik pojedinog naroda vanjski način izražavanja unutarnjih duševnih poriva toga naroda. Tražilo se, da bude pisac objektivan, hladan, da prikaže istinski život, i držalo se neko vrijeme, da je to moguće postići; ali se ljudi skoro uvjerali, da tome nije tako. Već u izboru i rasporedjaju gradiva vidi se temperamenat pisca, a njegova subjektivnost opaža se u isticanju pojedinih momenata ili ličnosti, kod opisa ili u radnji, opaža se u tome, što pisac voli ili izbjegava stanovite situacije, riječi, duševne prilike itd. Duša si uvijek, ako je iole snažna, nadje puta kroz okove forme, do svjetla, — duša istakne i nehotе svoje simpatije i antipatije, ona se zrcali i mora da se zrcali uvijek u produktima umjetnosti, jer su oni produkti te iste duše.

I u naših se pisaca može donjckle opaziti ta čista duša, može se naslutiti, kakova je po svojoj naravi, po svojoj individualnosti.

Danas su i Gjalski i Leskovar i Kozarac psiholozi: svu trojicu zanima čovječja duša. Prva su dvojica više analitički psiholozi, dok je Kozarac tek kasnije postao takav. Leskovar je više refleksivne naravi, pasivan ispitivalac. Možda je to, što je počeo s jakim pesimizmom, kojega se sve više oslobadja, sasma subjektivnog izvora, možda je posljedica njegove osamljenosti. Kozarac je počeo čisto socijalnim radnjama, koje su imale u sebi gnjeva i

trebale su da budu bič, no nijesu imale pesimizma; pa se za to Kozarac i broji među naše čisto socijalne beletriste. U novije se tek doba sve više i više javlja u vedroga i ozbiljnoga Slavonca pesimistička zica. Leskovarov je pesimizam u neku ruku kozmički; pesimizam Gjalskoga proizlazi očito iz toga, što se ne da izravnati san i java, što je realnost prekruta, a da bi je moglo razgrijati toplo srce. Ima u toj dispoziciji Gjalskoga i nešto boli zbog neshvaćanja, zbog nemara naroda: on vidi bolje nego drugi, pa ga boli, da ne uvidjaju i drugi ono, što on uvidja. Čovjek ne nalazi u životu pravog nepomućenog užitka, ne nalazi čistih ideala, kojih mu je puna duša. Kozarac, polazeći sa strogo ekonomskog staništa, obara se na naše ljenive, nepraktične i lakoumne ljude, što ne znadu izrabiti mrtvih kapitala, što se skrivaju i čekaju u našoj zemlji. I odatle se jedino razvio kasniji pesimizam piščev. Leskovar gleda u svoju najbližu okolinu, u svoju dušu, pa se neprestano muči pitanjima. Odgovora ni ne daje jasno, jer regbi sumnja, da li može čovjek uopće što znati i što moći. Gjalski je po naravi idealista, sanjar, veoma je blizu Platonu; rođen je u današnjem vijeku, u malom narodu, koji jedva ima još toliko svijesti, da si prizna pravo na život. On se obara na labirintnu, apstraktnu, nje-mačku, pogotovo materijalističnu filozofiju, jer vjeruje u dušu, vjeruje u praideje ili bolje reći u praideale, u neko izaživotno carstvo savršenstva, pa on eto iz ovih zapletenih prilika traži rješenje u samilosti, ljubavi, vjeri i u ljepoti. Njemu je dovoljno, da jedan bijednik izmami jednu suzu na čije oko, — i taj bijednik nije uzalud patio; on je pobudio u jednoj duši uzvišeno čuvstvo samilosti i ganuća. Gjalski se vraća rodjenoj grudi za to, jer je ona puna uspomena, poezije i ljubavi. Gjalski je prepun osjećaja, možda i sentimentalizma; on je u dubini duše romantik i taj romantizam izbija prečesto. Odatle nije dug put do misticizma. I mi zbilja vidimo, da je Gjalski danas gorljiv spiritista. On i Preradović veoma su srodni i po duši i po razvoju.

Leskovar nemirno lebdi između neba i zemlje, jer vidi na zemlji zlo, a svemir i nije nego produženje zemaljskoga; Gjalski se utiče apstraktnim, duševnim nekim visinama, nekom višem carstvu; Kozarac ostaje na zemlji, on se brine samo za ovu grudu i njene stanovnike, jer misli, da jedino materijalna samostalnost, postignuta ekonomskim blagostanjem, može da digne naše socijalne prilike.

*

Čitajući kronološkim redom, koji je uvijek najzgodniji, ako hoćeš da upoznaš pravo pisca, Kozarčeva djela, naći ćemo u njegovu razvitku tri etape.

Svršivši ekonomske nauke, dolazi pun teorije, pun vjere u svoju znanost, vedra lica, s nadom u bolju budućnost narodnju, regbi zadovoljan sam sa sobom, opet u svoju milu Slavoniju. Vidi tamo silu proletaraca, koji ispijaju krv narodu, koji svi hoće novaca, hoće kapitala, a toga hoće i narod. Ti ljudi hoće plaće jedan

od drugoga; — no odakle novac? I tu pada Kozarčev pogled na plodnu zemlju, na mrtve kapitale, koje ljudi ne znaju unovčiti, izrabiti, već idu u činovnike, gube slobodu, gube ideale, volju za rad, a nada sve samostalnost, zadovoljstvo i uživanje u divnoj i plodnoj majci prirodi. I ova zemlja i ljudi mrtvi su kapitali. Kozarac je tu onaj idealni junuk „Mrtvih kapitala“; on shvaća gotovo ekonomski i idealnu ljubav, jer ona nije sebi svrhom, ona je tek sredstvo boljku ljudi. Kozarac je ovdje stvorio izrazite tipove, kao što je bio jasan i njegov cilj i kao što je vjerovao u pobjedu svoga principa. Tu se mnogo teoretizira, mnogo ima didaktike, mnogo zaudara po školi; ali već i u „Biser Kati“ vidimo, da ga zanima i pitanje: kako dolazi do toga, da imade teliko tih mrtvih kapitala?

I Kozarčev se jasni pogled muti. Zagledao se nešto dublje i izbliže u život i vidio, da nije sve tako jasno i jednostavno, kao što je mislio. Perspektiva mu je sada šira; ali i pitanja ima sve više. Vidi, da se cio naš javni i privatni život mota medju svjetlom i tminom, i on pita i opet za uzroke, pa hoće da ih tumači psihologijom ili pogrješnkama odgoja. On se sada bavi sve više ljudima, izučava socijalne prilike izmedju inteligencije i puka, vidi kako malo cijeni čovjek sama sebe. Postaje od ekonoma tla ekonomom — društva. Prije je govorio, da treba iserpiti zemlju, jer ima u njoj mnogo glavnice; sad kazuje jasno, da treba imati pouzdanja u sebe, jer svaka godina života vrijedi ogromnu glavnicu. Jače ga zanima odnošaj spolova kao uzrok raznim socijalnim zlima. „Budi sluga svoje zemlje i gospodar svoje žene“! Analiza je potisnula teoriju, psihologija ekonomiju. Opazio je nevolju i nemoć i neznanje seljaka, a opazio je i to, da je tomu inteligencija kriva, inteligencija, koja bi morala imati volje i sposobnosti, da pomogne bratu svome, da izuči dublje uzroke narodnoga zla. Ta težnja za izučavanjem dubljih uzroka vidi se u crtici: „Ljudi, koji svašta trebaju“. Psihologija dolazi na prvo mjesto. Sad istražuje Kozarac u opće narav naroda, općenitije uzroke općenitim nevoljama, zajedničkom zlu. Poslije što je napisao uspomene na svoje „Tri ljubavi“ piše „Tenu“, to malo ali duboko i zbijeno djelo velike vrijednosti. Tena nije tek individualan slučaj, — ona je simbol Slavonije i Slavonaca. Kozarac vidi duboki moralni pad naroda i misli, da se tome može doskočiti križanjem pasmina (Tena i Čeh Beranek). U inteligenciju regbi da ne vjeruje više, niti se nada čemu. Ta inteligencija nema čuvstva, nema poezije, nema onake duše, kao što je ima ma i pala Tena. Eto u „Tri dana kod sina“ se očito vidi opreka grada i sela; a simpatije su Kozarčeve uvijek bile na selu. Duševna stanja, duševni procesi stali su sad da zaokupljaju najjače pisca.

On gleda sa višeg čovječanskog stanovišta, čuti boli tih jadnih ljudi, čuti ih prejako. Pa eto u „Miri Kodolićevoj“ bacio se, da oriše i natukne riješenje jednog problema, koji je jako popularan na Zapadu. Kozarac je formulirao pitanje ovako: Ima li prava na

zakonitu ženu onaj muž, koji je uzeo tu ženu još nezrelu i ostavio je bez djece? Kozarac odgovara — niječno. Mira ide onomu, koji ju je naučio misliti, onomu, komu nije bila lutka, onomu, komu je rodila dijete. Psihologijski je proces taj izvanrednim studijem izradjen. U „Emilijanu Lazareviću“ je psihologija još dublja, samo što je „Lazarević“ tek neki nacrt pripovijesti. Ali značajno je to, što završuje sasvim pesimistički. Kozarac je naišao u dubinama ljudske duše na toliko toga, što djeluje na nju, na toliko zapletenih žica, niti i kotača, te je vidio možda već ispraznost svih teorija, svih zasada i sentencija, pa čuti samo veliku, nedoglednu samilost, ljubav i ganuće. Kozarac je postao tmuran, nemiran, pa možda je za sadašnje stanje njegove duše veoma značajan konac „Tene“, gdje kroz suzu ganuća, što ju je rodila uspomena na prvu čistu ljubav, čio se život pričinja medjutim kao pusti san i oboje ljubavnika ne vide se, kakovi su sada, nego ono, što su im oči gledale kroz suzu, došlo je do srca pročišćeno, lijepo. Ovo pročišćenje kroz suzu samilosti, ganuća čini Kozarca velikim pjesnikom. I baš u nekoliko zadnjih radnja izbija jasno čuvstvo i poetski osjećaj Kozarčeve duše.

I tako se ona tmurnost, onaj pesimizam, onaj nemir i ogorčenost i sva ona silno zapletena pitanja, sve se to promatra kroz pjesničku suzu ganuća.

Od Kozarca idealiste, koji je htio, da prepородi svoju dragu Slavoniju s pomoću praktične ekonomije, koji je sa zanosom pripovijedao principe svoje znanosti, koji je pun oduševljenja htio da iznese na javu sve ono, što je najboljega naučio, da to znanje uloži, da potakne druge na rad, taj Kozarac, koji je na papiru snovao osnove o reformi hrvatskih prilika, o eksploatiranju mrtvih kapitala, o stalnom namještenju proleteraca — sad uvidja, da se duša ne da na prečac mijenjati, da je ovo današnje stanje produkt stoljetnog odgoja, ustrojstva zemlje, položaja i narodne naše naravi. Kozarac je opazio dubokih i potresnih tragedija u ljudskoj duši, pa kao što je prije bugario radi „propale, mrtve zemlje — sada ga zanimaju više nevolje i jadi „propale, mrtve duše“.

U novijim radnjama prešao je Kozarac s pitanja ekonomskih na pitanja duševna, psihološka, sa stanovišta sociološkog pomalo prelazi k humanitarnosti. I baš za to, jer se približio ljudskoj duši, baš za to je sada veći i dublji. Njegov sadašnji pesimizam i njegova bol nije više bol s isključivo Slavončeve nevolje, već zbog nevolje — čovjeka, brata. I tako je eto Kozarčev horizont širi, i ako mu se pogled mračni.

Leskovar, taj mračni, bez sumnje dosta fantastični, samotni čovjek, biva vedriji, smireniji, zreliji. Gjalški nalazi utočište u mističizmu; a Kozarac, učenik St. Milla, Šmileša itd. malo da ne zakuca na Schopenhauerova vrata: sad je na putu k filosofiji. On ne odgovara tako jasno i brzo i s takim mladenačkim uvjerenjem na pitanja, koja mu se namiću — uvukao se nešto više u sebe, pa duboko uzdiše. Je li je to padanje Kozarčeva talenta?

Nikako. To je očiti i veliki napredak. Nutarnji svijet, to je pravo polje umjetnosti i književnosti. Pa i ako se bude Kozarac u tom labirintu još kako zapleo i smutio, on će biti to veći, to dublji, to snažniji, što bude iskrenije i jasnije bilježio ono, što je tu našao i oćutio.

Kozarac nije mistik i teško da će to postati; možda će od sada više pitati, a manje odgovarati, više analizovati, a manje postavljati velike ideje i više konstatovati nego teoretizovati; no sve te značit će, da se Kozarac diže i postaje od slavnskoga pisca hrvatski pisac i pisac — svjetski.

Milan.

Brandes.

Bilo je u novembru 1871. kad je neki mladi docent svojim senzacionalnim javnim predavanjima na sveučilištu u Kopenhagenu izazvao čitavu buru u inteligentnom svijetu Danske. Zvao se Brandes. Rodjen 4. febr. 1842. u Kopenhagenu, već se kao djak istakao, pošto je dva puta najbolje riješio estetske zadaće sveučilišta: „O historijskom romanu“ i „O shvatanju usuda u antiknoj tragediji“. Vrijeme djakovanja bila je za njega — po njegovoj vlastitoj izjavi — perioda neprestanih unutarnjih borbi: s jedne strane zadubao se u djela Hegelova, Feuerbachova, Spinozzina i iz njih crpao slobodoumne ideje, s druge strane bilo mu je opet teško, da prekine s nazorima, koji su tada u njegovoj okolini vladali. Tek nakon mućnih unutarnjih borbi pribavio je sebi u religioznom kao i u filozofskom pogledu nazore, koji se po prilici slažu s njegovim sadašnjim mislima, samo što je njegov duševni pravac pod utjecajem Hegelovim bio više metafizične naravi, i odaje se poglavito u tome, što još i sad rado obradjuje dijalektički sveopće ideje. Nu kako je Brandes uza svu strastvenost bio dosljedan, naravski je, da kao društveni reformator nije mogao ostati na stanovištu objektivna optimizma, koji se osniva na Hegelovoj izreci o „razboritosti svega, što jest“.

Potpuna jasnoća u religioznom, filozofskom, kao i u političkom pogledu pribavilo mu je kasnije tek to, što se upoznao s djelima Johna Stuarta Milla. „Radikalni demokrat“ sasvim ga je osvojio svojom slobodoumnošću. Njegove je lozinke: razum i sloboda, učinio principom čitavog svog djelovanja. Cilj čovječanstva je naime sreća i to što veća sreća, za što veći broj ljudi, koja se ima postići pomoću znanosti i političke uvidjavnosti, koja će provesti program slobode i jednakosti.

I u pogledu literarne kritike Brandes se sasvim emancipirao od Hegela. On je naime studirajući Tainea došao do uvjerenja, da je metoda literarne kritike, kao i uopće umjetničke kritike sasna

na krivom putu, pa je zaključke tih studija sakupio 1870. u djelu „Den franske Aesthetik i vore Doge“ i u njem ustvrdio, da je neznanstveno prosudjivati pojedino umjetničko djelo ili pojedina umjetnika izolirana i po nekoj apstraktnoj teoriji, mjesto da se stanovita osoba prikaže kao produkt kulturno-historičkih prilika, u kojima je živjela, uzevši uza to u obzir individualne sposobnosti te stanovite osobe. No osim toga je u tom djelu dokazao, da više vrijedi razumjeti nego li suditi, i da svaki sud o umjetničkim stvarima može samo do toga ići, da se odluči, da li je umjetnik svoju nakanu postigao i je li ta nakana unapređuje čovječji razvitak.

Od proljeća 1870. do jeseni 1871. boravio je Brandes u tujdini. Znamenito je djelovalo na njega, što je općio s naobraženima tudjincima (Mill, Taine, Renan) i što se mnogo bavio evropskom literaturom. Svagdje je našao potvrđene svoje u domovini teško stečene nazore i to mu je podalo smjelosti, da se opre svemu, što je u njegovoj domovini bilo zastarjelo.

Odmah, čim se povratio u domovinu, započeo je svoja gore spomenuta predavanja o „glavnim strujama literature devetnaestog stoljeća“ (Hoved stromniged i det 19 de Jarhundredes literatur). Već prvo sasvim je označio njegovo stanovište: Pošto je slušatelj radi svog nepotpunog znanja i radi slabog iskustva umolio za obzirnost, nastavi dalje: „što se pak mojeg uvjerenja i mojih nazora tiče, ne zahtijevam naprotiv nikakova obzira. Ja to držim za svoju dužnost, za čast, da se klanjam onim načelima, koja sam već prihvatilo: vjeri u pravo slobodnog istraživanja i u konačnu pobjedu slobodne misli“. I tada pokaže, kako je tadašnja danska literatura bolesna i kako će se samo onda moći pridići, ako stane da o problemima debatira i tipove stvara. Umjetnost ne smije da bude besvijesno lebdjenje umjetnika u višim sferama, nego samo sredstvo za izraz životnih pojava, za objašnjavanje i razumijevanje života. Medjutim samo golom kopijom i tendencijom ne može se to postići, već naprotiv samo onaj pisac vrijedi, koji je ujedno umjetnik. I vrijeme je već tomu, da dodju obje velike glavne misli prošloga stoljeća do valjanosti: „U znanosti slobodno istraživanje, u poeziji slobodno širenje humaniteta“.

Da je Brandes obradio vrijeme od 1815—1848., samo je po sebi neka vrst programa. On karakteriše pokrete čovječjeg duha kao ritam od plime i osjeke i pokazuje to primjerom, kojim se bavi. Najprije propadanje i iščezavanje duševnog svijeta 18. stoljeća, zatim opet povratak slobodoumnih ideja. On istražuje narav ove neprestane plime i osjeke; i ništa mu se tu ne čini neznatnim, pa ni sama reakcija. Jaka, snažna reakcija samo popunjuje jednostranost i sama je neka vrst napretka. Ona nipošto nije uvijek nazadnjačka, nego naprotiv: kratka, energična reakcija dapače daje najviše pobude k reakciji protiv reakcije, ona je pobuda k naprednjačkoj epohi čovječjeg duha. Samo ne smije ona, veli Brandes, biti trula. A trula reakcija bila je ona, koja je nordski duševni život dovela do propadanja.

Ali nijesu samo njegova predavanja otkrivala kulturnu sliku i pripovijedala duševni život prve polovine 19. stoljeća time, što su crtala najznamenitije ljude onoga vremena, njihova djela i ideje, podrijetla i sveze tih ideja, nego ona su takodjer sudila o skandinavskoj literaturi i pokazivala, kako tamo treba sve da drukčije bude. Pisac mora da bude individualan, nov, ali uz to i prožet svojim vremenom, poznavanjem života svoga vremena, pun općenitih čovječijih i socijalnih problema i mora da o istima u svojim djelima debatira, jer samo to je znak, da literatura živi.

I Brandes je Skandinaviji podao problema. Tumačio im Milla i Renana, postao biografom velikih muževa kao Disraelia, Lassalea. I onda je za neko vrijeme zašutio.

Jednoga dana u jeseni 1888. tumačio je opet Skandinavcima nove ideje; ali za čudo sam se borio proti onomu, što je bio uspostavio. Govorio je o njemačkom filozofu Nietzscheu, komu Millov moral nije ništa drugo nego „polemički simptom degeneriranog vremena“, o „radikalnom aristokratu“, koji prezire sve velike slobodnjačke pokrete u povjesnici, reformaciju, revoluciju, moderni socijalizam.

Petnaest godina, otkad je uveo Milla i Lassala i sve političke i socijalne konzekvencije vadio iz njihovih „radikalno demokratskih“ nauka, petnaest godina kasnije propovijedao je Nietzscheov „Uebermenschentum“ — nauku o velikom čovjeku, kao cilju svakog usavršavanja. (Vidi „N. Nada“, II. knjiga, 4. i 5. sv.) U svojem nastojanju da bude uvijek na čelu civilizacije, da si sve najveće i najnovije ideje tako reći asimilira, zaboravi Brandes da sam sebe opravda — da kaže, da li je uvidio, da su njegova stara uvjerenja pogriješke ili da kaže, kako on može da tako protivne ideje u sebi združi. Dvadeset se godina debatiralo o njegovim problemima, no — u ovaj par sve je tiho oko njega: mladež se odvrnula od njega.

(Svršit će se.)

Od uredništva.

S ovim sveskom stupa „Nova Nada“ u drugu godinu svoga života. Javljam se, braćo djaci, opet, da započnemo i nastavimo raditi prema onim načelima, što smo ih istakli u brošurici „Braćo i drugovi!“ Dolazimo s nepromijenjenim zanosom za one iste ideale i postojanom voljom, da radimo što više prema svojim silama. Preko praznika nijesmo takodjer zaboravili na ono, što smo tim idealima dužni: putovanja djačka, sastanci, pismeno općenje i drugo, što je u lanjskom zadnjem članku „Od uredništva“ kao ferijalni naš program istaknuto, nije se zaboravilo, nego je donijelo lijepih posljedaka. A da se cijeli naš pokret može već podičiti uspjesima, svjedoči skupština abiturijenata i akademičara u Spljetu, koja je nastala direktnim njegovim utjecajem. Oko organizatornog rada, međusobnog duševnog drugovanja i unapredjivanja nastojat ćemo u napredak još više. Upozorujemo osobito na to

braću na onim zavodima, gdje bilo s kojih razloga nije moguće, da se provede naša misao o djačkim klubovima, jer tamo će se ista svrha polučiti najbolje tim, što će se pojedinci sastajati i u prijateljskom razgovoru nastojati, da se oduže našoj zajedničkoj misli.

Na javu pak stupat ćemo opet s „Novom Nadom“ — listom, u kom će se ogledati najbolji plodovi našega privatnoga rada. Mnogi su od lanjskih naših drugova ostavili naše kolo i pošli na više škole, mnogi su dobri radnici ostavili školske klupe, — no nadamo se, da nijesu ostavili one misli, koje su ih bodrile na rad za vrijeme školovanja. Te misli treba da postanu čvrsto, muževno uvjerenje, pa da oni svoju specialnu naobrazbu i strukovno znanje upotrebe tako, kako bi te ideale u životu proveli. Nadamo se, da će i nadalje rad svojih bivših drugova pratiti, da će ostati prijatelji našega lista i podupirači pokreta.

Da nas naši drugovi sadašnji, a i mnogi drugi, kojima još uvijek nije jasna svrha cijelog ovog pokreta, bolje shvate i podupru, treba da još po koju pribilježimo, makar je već bilo o tom govora u privatnim našim listovima; u proglasima i u samoj „Novoj Nadi“. Bilješka u jednom od naših listova ponovila je nedavno opet misao, da smo mi najmlađja i najnovija književna generacija. Ne znamo, po koji put naglasujemo, da mi to nijesmo. Nit smo u literarnom nit u političkom pogledu čiji pristaše; naglasili smo, da treba da kritički pratimo sve, što se oko nas zbiva, da pojedinac sebi o svemu računa daje i sudove stvara; ali kao cjelina nemamo specijalnih misli ni o literaturi ni o politici, s ovom posljednjom ne ćemo pače ni da se bavimo. Mijenja pojedinaca (n. pr. kritike u „Novoj Nadi“) i rad u tim stvarima ne smiju se uzimati kao biljege cijelog našeg pokreta: temeljne su ideje njegove razložene u našem drugom proglasu, i u njima treba da smo svi složni. No u specijalnostima, osobito pak u takvim, koje se tiču književnoga dijela našeg lista, može biti različnih mijenja; uredništvo je lani nastojalo, a nastojat će i ove godine, da svakom mnijenju, u koliko je ono ozbiljno i promišljeno i razloženo, dade mjesta u listu. Tako već sada molimo, da nam sva braća pošalju svoje misli o tom, je li bi se budućih praznika imao upriličiti djački sastanak i kako bi se upriličio. Mi ćemo najvažnije od tih misli pripočeti u „Novoj Nadi“.

No dok ovako mislimo jednakom postojanošću nastaviti lanjski naš rad, željeli bismo ipak, da se u nečem poglavito poprave naše prilike. Materijalna potpora — to je ona Akilova peta u nas, to je ono, što nam brzi napredak i slobodan razvitak našega glasila priječi. Molimo vas, braćo djaci, da u tom ne bude kao do sada, jer će inače biti jedva moguće, da „Nova Nada“ i dalje izlazi. Treba da smirimo lanjski dug i ovogodišnje troškove — i zato nam je od potrebe što izdašnija potpora. Povjerenicima osobito stavljamo na srce, da svim silama uzrade oko napretka „Nove Nade“ — da ne bude i ove godine nekih žalosnih pojava, koji su nam laui u velike otežčavali rad. Lanjska naklada „Nove Nade“ bila je prema broju onih, koji su dužni prinost uplatili, svakako prevelika; pa smo zato odlučili, da nikomu ne ćemo slati daljnih svezaka, tko ne plati prva dva sveska. Što budu bolje uređene prilike administracije, to će točnije izlaziti list. Suradnike pak molimo, da nam svoje radnje šalju pisane samo na jednoj strani arka, da nam i to ne sprečava posao.

Bilo bi još mnogo toga, što bismo željeli: da i stariji malo pozornije prate naš rad, da se sami djaci još više zainteresuju za socijalnu stranu našega rada, a literarnu da puste s vida . . ., no to su pia desideria, kojima na početku ne ćemo da sebi mutimo pogled u budućnost. Nada u napredak i čvrsta volja neka nas sokoli, da se opet damo na rad. Budućnost će pokazati uspjehe.

Mlada Hrvatska.

Djaci i profesori. Promatrao sam često odnošaj između djaka i profesora i uopće između djaka i škole. Pa sam opazio na jednoj strani profesore, kako većim ili manjim marom gledaju da ispune svoju dužnost, a na drugoj opet djake, kako to isto čine; samo ovdje ima više pokušaja da se „prošvindla“, da se prevari profesor itd. Istina, — u samom cijelom školskom radu ima mnogo pogrješaka, koje čine, te djaci ne shvataju svoje dužnosti; no uopće može se konstatovati žalosna činjenica, da je kontakt između djaka i profesora veoma slab, a škola većini djaka trh i nužno zlo. Jer kod nas uopće obavljati dužnost ne znači udovoljiti svojoj savjesti, ne znači htjeti i moći na sebe primiti odgovornost za svoje čine, ne znači raditi s ljubavlju, raditi ustrajno, da se u etičkom pogledu što više okoristiš, nego vršiti dužnost znači udovoljiti slovu zakona i propisa tako, da ne budeš trebao odgovarati onima, koji su nad tobom, znači raditi za to, da se ne izgubi ili zadobije mjesto i povjerenje, raditi makinalno, nevoljko, prisiljeno. Ne shvaća se, da valja izvršiti dužnost prema sebi i prema drugima, nego je sve nužna formalnost: nastojiš, da budeš što više „korektan“ i radiš, da što prije dobiješ — kruh. I tako imamo u svim granama života mnogo forme, a malo sadržaja, malo samostalnosti, energije i jakog uvjerenja, a po tom i malo napretka. Tako se većinom događa, te ljudi postaju pustom jekom, praznim dušama, koje i ne mogu da budu drugo do više ili manje sposobno orudje. A takvih ljudi imamo i previše. I za to zbilja čovjeka srce zaboli, dok vidi, da se i u redovima mladeži u većini tako misli. Ni mladež još ne uvidja dovoljno, da nam treba ljudi, koji će imati znanja, o koje će se opirati, snage, po kojoj će moći biti samostalni, slobode, da mogu razviti svoje sposobnosti, i vjere u napredak i ljubavi za rad oko njega. Jer da se to uvidja, ne bi se na našim zavodima godimice događjali žalosni pojavi, da djaci misle, da su izvršili svoju patriotsku dužnost, ako su brzojavili komu par fraza ili razbili par prozora, ne bi se sa strane djaka sve više rastvarao jaz među njima i njihovim učiteljima, ne bi se škola smatrala pokorom, koju treba pretrpjeti za blaženstvo službe i plaće, nego bi djaci nastojali da se reformiraju da uspostave pravo shvatanje svoje dužnosti i da prema njemu rade.

Istina: i od strane samih profesora srednjih zavoda uvidja se sve više da sadašnji smjer škola ne pokazuje uspjehe, koji bi odgovarali trudu i vremenu naukovanja, pa se nastoji, da se to što prije popravi (spominjem nedavnu enquetu o pitanju srednjih škola u Beču); no reforma sistema donijet će samo onda ploda, ako se reformiraju i ljudi; inače bit će promjenjena forma, a sadržaj će ostati isti. A nigdje više, nego kod škole, stalo je do

ljudi, do njihove volje i sposobnosti. Glavna i najveća krivnja, što danas faktično hrvatski srednji zavodi ne produciraju dovoljan broj inteligentnih ljudi, nego prosjekom ljude veoma slabih sposobnosti i gotovo nikakva znanja, leži u tom, što je kontakt medju djakom i profesorom veoma slab ili nikakav; ima pače primjera, koji pokazuju, da je taj odnošaj tako poremećen, te je djak u profesoru vidio samo svoga neprijatelja. To treba da se iz temelja popravi. Ne ćemo ispitivati, na kojoj je strani krivnja; no djaci sa svoje strane neka gledaju da to poprave, pa će se odista pokazati bolji usjesi.

Uzmimo konkretan primjer.

Profesor iz hrvatskog jezika, povjesti, psihologije, logike itd. našao bi odista mnogo puta prilike, da zgodnim digresijama proširi djacima horizont. da ih uputi i o onom, što ne kažu suha slova školskih knjiga i propisi naukovnoga reda; no on bi odista trebao znati, da će se trud njegov naplatiti, da će ga djaci slušati, zanimati se za njegove riječi, pratiti ih, razmišljati o njima, da će ga razumjeti. No za to treba naobrazbe. Da je opći duševni niveau djaka viši, i profesor bi imao šire polje svoga razlaganja, pa bi i s većom voljom predavao, nego što predaje inače, dok djake umara suboparnost predmeta i odbija službenost razlaganja. Onda bi se mogao duševni kontakt medju djakom i profesorom podići, i tim bi djak mogao pitajući, kritizujući utjecati u predavanje postići, da se opće znanje upotpuni školom, a ne da suha strukovna naobrazba učini od djaka puste mašine. Do sada se djak u nižim razredima bojao škole i profesora, u višim smatrao je to nužnim zlom, pa je gledao kako da što lakše prodje, da se izvuče, da jedva udovolji onomu, što profesor od njega traži. Ništa više. Tako je eto došlo, da se nekoji od starijih profesora čude, ako djak izreče bar nešto samostolniju misao. Čude se mnogi od naših starijih i našem listu i našim nazorima. I sve zato, jer misle, da djaci ne mogu i ne smiju da samostalno misle; a žalosua je istina, da je do sada u većini slučajeva i tako bilo; no od sada treba da djak svojom zrelošću, naobrazbom i interesom za svaki napredak prisili starije naše, da ne bude kontakt medju njima pedantan, da mu svojih nazora ne namiće, nego dopušta da se kritizuju, ali ne da se kritizuju onako, kako je do sada običaj bio, sa smijehom i triumfatorskom nasladom, što je djak ipak našao nešto, čemu se može rugati kod svoga profesora.

Treba da unesemo u školu života, treba da s naše strane uznastojimo, kako ona ne bi bila rasadnica kukavnoga znanja, što su ga do sada djaci iz škola nosili, nego da iz nje nastojimo ponijeti široki pogled na život i ljubav za sve, što služi napretku čovječanstva.

—sl.—

Mlada Slovenska.

Nemirni tok časa, obća reakcija Slovanov proti mogoćnešim sovražnim narodom, in nekoliko gotovo tudi ideja o slov. svenčilišču v Ljubljani vzburkalo je mej slov. srednješkolskim dijaštvom nov tok, vzdramilo je iz dolgega spanja.

Naše dijaštvo je živelo že od nekđaj v nečuvenci letargiji; le tu pa tam se je pokazal zđaj pa zđaj kak vesel znak, a je zginil isto tako hitro, kakor

se je bil prikazal. Prirejale so se včasih dijaške veselice, toda moralnega vspaha so imele bore malo. Snovala so se tudi dijaška društva po vseh slov. mestih, a posebno dolgo ni obstajalo nobeno. Takoj v začetku se je pokazalo sicer velikansko navdušenje za stvar; toda pozneje, ko je bilo treba delati, ko se je bilo treba učiti, se je navdušenje poleglo, in vsa stvar je zaspala.

Navesti pa moramo, da se dobi kakor povsod, tako tudi mej dijaštvom izjem; tako nam je n. pr. znano neko ljubljansko dijaško društvo, katero obstoja sedaj že sedem let. Vzgojevala in učila se je v tem društvu večina sedanjih najmlajših pesnikov in pisateljev slovenskih. A kaj jih je družilo, kaj jih je vezalo v tako trdno vez, ki se celih sedem let ni mogla pretrgati in ki obstoja še sedaj? Veselje do dela. Da, delo, veselje do resnega navora in truda, to je bila ona vez, ki je družila pobratime. Ti se niso samo navduševali za Slovenstvo, ti niso klicali samo: „Živijo in „Slava“, ter menili, da je že s tako puhlostjo domovina rešena, temveč oni so uvideli, da jedino le delo je ona magična moč, katera nas more rešiti propada.

Toda, žal, da se naše dijaštvo tako boji resnega dela izven šole; kar se pa tiče šolskih predmetov, no, teh se uče naši dijaki večidel jako marljivo. Na gimnazijah zlasti, pa tudi na drugih srednjih šolah, kjer imajo jako bogate dijaške knjižnice, si dijaki pridno izposojajo knjige in jih čitajo; toda tu moram omeniti, da se njihovo čitanje nanaša večidel le na pripovedne spise, med tem ko se le malokde ozre tudi na poučne in znanstvene stvari. Vsekakor se goji mej dijaštvom znanstvo mnogo premalo; oni bi morali skrbeti v prvi vrsti zato, da si pridobe onih znanostij in da se izobrazijo v vsem, kar bodo potrebovali v poznejšem življenju, ako hočejo postati voditelji narodovi in ako hočejo narodu koristiti na prosvetnem polju. Dijaki se morajo izobraziti v vseh današnjih poglavitih socialnih in književnih vprašanjih, si morajo ustvariti v vsem tem lastno subjektivno sodbo in se na ta način vsestranski izobraževati. Nova Nada je nudila že laui svojim čitateljem priliko, da se upoznajo z mnogimi modernimi pisatelji in filozofi, in da spoznajo, katere so njihove glavne ideje; in to bode tudi letos glavna naloga našega lista, pržiti svojim čitateljem kolikor mogoče veliko znanstvenega gradiva. Naši dijaki pa naj se oklenejo te lepe priložnosti in naj čitajo te književne in druge znanstvene spise sebi v korist!

Naš narod stoji na slabem stališču, bodisi socialnim, kulturnim ali političnim. Tu nečemo razmotrivati, kdo je kriv tem neugodnim razmeram našega naroda, le jedno hočemo omeniti, namreč, kako naj delamo, da priborimo svojemu narodu boljše bodočnost.

Ustvarimo si značajev! Teh pa ne moremo drugače si pridobiti nego z duševno močjo, s samostalnostjo in z neodvisnim delom. Duševne moči in čvrstosti pa si ne moremo pridobiti drugače nego z naobrazbo. Treba nam je torej resnega dela, resnega učenja v vseh strokah človeške znanosti, da si pridobimo duševno moč, da postanemo značajji.

Dijaki slovenski! Mnogo dela nas čaka, ako hočemo, da pomoremo svojemu narodu iz sedanjega neugodnega stališča. Naš narod potrebuje krepkih mož, potrebuje značajev povsod na socialnem ali na političnem polju. Vsak dan čujemo ali čitamo o neznosnih razmerah na periferiji slovenskega ozemlja, dan na dan čujemo pritožbe od vseh strani; dan na dan prosí naš narod pomoči, toda kdo naj mu jo podeli, ako nimamo dovolj značajev? In ne le

na periferiji slov. ozemlja se toži o slabih razmerah, ali smo v Ljubljani kaj na boljšem? Kaj je bilo vzrok da so se slovenski dijakci iz obmejnih pokrajin letos, po dijaških veselicah in sestankih o. oročeni vračali iz bele Ljubljane, kaj je bilo vzrok, da so z rezkimi besedami dejali duška opravičeni svoji nevolji? Niso li bile temu vzrok sramotne razmerere v slov. metropoli?

Dijaki ganimo se, na resno delo, ker le tu je naša rešitev!

Moravsko-lukoviški dijaški sestanki. — Dijakom ne gre v glavo, da je koristno in vprav potrebno, da se družimo, da živimo mejseboj kolegijalno in zaupno. Koliko zatega časa potratí naša študujuća mladina v počitnicah, ko niso tako v okovih kakor mej šolskim letom, in ravno tedaj pokažejo, da niso samostojni ljudje, da imajo respekt samo pred disciplinarnim redom, a da bi znali sami sebe voditi, da bi spoznali, kaj jim koristi ali škoduje, kako bi zlati čas mladosti kolikor mogoče koristno porabili, za to jim manjka v prvi vrsti zdrave razsodnosti, a tudi dobre volje. Moravsko-lukoviški dijakci pa moremo reči, da smo pretekle počitnice porabili prav in koristno; bili smo tako fino organizovani, da moremo — brez lastne hvale — reči, da lahko vzgledujemo vsem drugim slovenskim dijakom.

Imeli smo štiri sestanke, na vsakih štirinajst dni, kjer se ni popivalo, kričalo patrijočne fraze in v pijani, hrumni družbi prepevalo rodoljubne pesmi, temveč razpravljali smo poučne, koristne stvari, o kterih še nismo bili poučeni, o kterih smo vedeli, da nam bodo v življenju še v veliko korist.

Na prvem sestanku govorili smo o hrvatskem narodu, njegovi zgodovini in njegovem sedanjem položaju. Naši akademiki bili so nam na roko in nam stvarno in jasno razložili Starčevićeve in Strossmayerjeve politične nazore in nazore drugih hrvatskih političnih in nepolitičnih strank. Mej nami jih je bilo mnogo, ki dosedaj o tem niso imeli pojma ali pa niso bili na jasnem, in kako prav jim je prišel sestanek! Drugopot čuli smo o češkem, poljskem, ruskem, rusinskem in bolgarskem dijaštvu; čuli smo, kako delajo in mislijo drugi slovanski dijakci in premišljevali, kako bi po njih vzgledu uredili in uravnali tudi mi svoje delovanje. Zvedeli smo, kako čutijo in delajo zlasti češki dijakci, na kterih delovanje se naša slovenska mladina tolikokrat in tako rada sklicuje, a videli smo, kako različno je naše delovanje od njihovega. Oni gredo mej ljudstvo, mej prosti, delavski stan, ga poučujejo, se mu približujejo in se tako navzamejo onega demokratskega duha, kterega našim dijakom tako krvavo manjka. Čuli smo mnogo o Masaryku, Stojalovskem, Palackem in drugih možeh ki so se v tem ali onem odlikovali in bili koristni svojemu narodu. Sklepali smo ktere in kake nazore bi bilo treba prilagoditi našemu narodnemu slovenskemu duhu, jih vcepiti delavcu in kmetu, da si opomore iz težavnega svojega stanja. Razmišljali smo mnogo in spoznali, da je treba naš narod najprej duševno povdigniti, zato smo si obljubili, da ustanovimo kjerkoli mogoče bralna društva in da širimo mej narodom važno in prekoristno sokolsko idejo, in v nekterih krajih dosegli smo že lepих uspehov.

Poleg teh sestankov smo si mnogo dopisovali in to ne o mladostnih neumnostih, ter smo pogosto drug drugega obiskovali. Če bi drugega nič ne imeli od teh sestankov, je važno že to, da se privadimo kolegijalnosti, da

moreta srednješolec in akademik občevati zaupno in prijateljski. — Dal Bóg, da bi se v nastopnih počitnicah organizovala tudi po drugih slovenskih krajih naša mladina in da bi delali skupaj, da se s časom omogoči trdna dijaška organizacija!

Moravčan.

Literarna kronika.

Truli dom. Drama u tri čina. Napisao *Srdjan pl. Tucić*. Preštampano iz „Vienca“. Cijena 50 nč. (61 strana). Posvećeno dr. Stjepanu pl. Miletiću.

Dramatska se produkcija u nas u ovo dvije zadnje godine znatno digla. I mi ne možemo kazati, da su sve te drame tek prolazne vrijednosti. I ako se nije, po tradiciji valjda, nijedna originalna drama prikazivala više od dva puta, (nekoje: „Povratak“, „Prijelom“ i Dežmanov „Svršetak“ dapače samo jedan put) imade između tih drama par vrlo uspjelih i značajnih stvari, imade u tim dramama, osobito u Španić-Weberovim „Sikama“, Dežmanovu „Svršetku“, Lucerninoj „Na ruševinama“, Kumičićevim „Poslovima“, Tucićevoj „Povratku“ i „Prelomu“ Nehajevljevu mnogo više dubine, mnogo snažnijih akordi nego u starijim našim dramama. Tu nema toliko onog salonskog fraziranja, onog naivnog i šablonskog ćeretanja, već su ti ljudi znali iznijeti na daske i teške duševne procese i jake dramatke sukobe. Prvi jači juriš mladih je počeo sa „Svršetkom“, „Povratak“ je bio opet potresni momenat iz života dok se eto „Truli dom“, rekli bi naši stari, „upravo drzovito i odveć jako rušio na pozornici“.

Kritika jednodušno priznaje uspjeh i snažno djelovanje te najnovije drame. Publika plješče iz srca zanesena izvrsnom prikazbom i priukana sugestivnom moći pisca. Prigovara se koječemu, a najviše zadnjemu činu, mnogi govore da ima reminiscencija na ovog ili onog modernog pisca, a nitko ne može da komad osudi. Ima u njem nešto, što te nuka, da ne izričeš na lako osudu. Ima nešto, što te obuzima tako čudno, te moraš da misliš o svem onom, što si vidio, čuo ili čitao. Ako nadješ nešto, što ti se čini manjkavo, možda i preveć nategnuto, opet se sjetiš sile divnih momenata, sjetiš se onog tako živog dijaloga, one struje riječi, one bure čuvstava, onih tako naravnih scena, te moraš da priznaš: — ima nešto snažna u komadu, samo nije sve pročišćeno, nije sve zaobljeno, nije sabrano u jednoj točki, nije rafinovano. Nekaka grubost u koncepciji i nekakova neobuzdanost u izvedbi podsjeća te na to, da je cijeli komad napisan u veoma kratko vrijeme, na par mahova i da nije mnogo ispravljan i preradjivan.

Sadržaj je ovaj:

U nekom ruskom selu obavljaju se baš zaruke između Ivana Zaharovića Viskina, pisara (g. Fijan) i Katje (gdjica Mibičić), kćeri Ignjatija Pavlovića Oroskojeva, podvornika (g. Marković) i Marfe Nikolajevne (gdja Savić). Da vam je vidjeti Viskina, kako je plah, kako ta dobra pristara dobričina (četrdeset mu je i dvije godine) voli mladu dvadesetgodišnju Katju. Ali on ne zna ni jedne pametne i otvorene riječi da joj kaže. Za njega mora da govori Luka Andrejić Bobunov, stari prosac (g. Dimitrijević), a nagovorio ga

da se ženi njegov šef, upravnik Fedor Ivanović Dobrunov (g. Rašković). I zaruke se razvijaju. Katja ne voli ni malo Viskina. Ona se udaje za njega, za starca, usprkos opomena staroga Petra Semenčića Ligurova (g. Barbarić), jer to hoće njen ljubavnik upravnik Fedor Ivanović. On je udesio tu ženidbu, da se prikriju posljedice njegova odnošaja s Katjom. Zaruke se razvijaju veoma animirano, prosac i svatovi se opiju; i Ivan se Zaharović opije i tad se tek usudi, da se približi svojoj Katji i traži od nje cjelov, koji mu ona „još sada“ ne da.

I on samo stoji, njiše se od pijanstva, gleda je, i glupo se smiješi, dok ona gleda na prozor, valjda k onoj strani, kuda je otišao Fedor, njen Fedor.

Između prvoga i drugoga čina već je prošlo šest godina. Katja ima već prilično velikog sina Fedju (gdjica. Krista Župančić), koga ljubi kao jedino svoje sunce. Ostalo joj je sve mrak. Ona ne trpi svoga jadnoga muža, koji se bolestan, jako bolestan, povlači po pisarni, samo da ne izgubi dnevnicu; da ne smeta i ne uznemiruje ženu. I tada dolazi Fedor, koji je već pet godina u gradu, koji se u to i oženio, dolazi Fedor Fedjin kum i — otac. U kuću ga doprati Viskin, koji je sav jedna dobrodušnost i poniznost, sve kašljuca, a voli „svoga“ Fedju više nego sve ostalo. On zna, da ne će više ozdraviti, ali se nada, da će se još nekoliko vremena ovako turati — ta što bi „njegova Katja“. A ona ga šilje po pivu nekud van i tada, obuzeta svim slatkim uspomemama svoje ljubavi, pada i opet u naručaj Fedorov, zaboravlja da je žena i da Fedor oženjen. Opija se njegovim glasom — „a najposlije i uspomee su tu“ i — Fedja, njihov Fedja je tu. On ih gleda i kliče od radosti kako se njih dvoje gri. A kad se vraća Viskin, priča mu: „Tata, tata, da si vidio, kako je mama zagrlila i poljubila kuma . . . joj tata, da si vidio! (Katji) Daj mamo — daj još!“ i onda: „Daj tata, moli i ti mamo, neka tebe poljubi“. I Viskin vjeruje svom Fedji „koji nije nikada lagao“; ta eto — i on je čuo još prije svog vjenčanja o Katji različite glasine, ali nije vjerovao. Sada ga spopane bijes pa okrsti Fedora tatom . . . Fedor ga udari i pobjegne; Viskin hoće za njim, ali ga zaustavi Katja, koja brani Fedora i gura muža. Viskin se sruši sav iznemogao na stolac. Onda se pomalo osviješćuje: i on ne pojmi, kako je mogao da povjeruje Fedji i uvjerava Katju, da je Fedja lagao — on ne može da ženi dišta na žao učini. Ali Katja prkosno kaže: „A ako nije lagao?“ Viskin: (Gleda je zapanjen.) Katja! Katja: Što je? Viskin: Katja, što si to rekla? Katja: Čuo si. A onda se opet on nasmije usiljeno: Kako me sad opet mučiš, a znam, da nije istina. — Znam da ga ti i ne možeš ljubiti. Katja: To je moja stvar; samo si nemoj ti možda utvarati, da tebe ljubim. I opet on usplanti i opet ga ona gurne oo sebe. A jadni, bolesni, osamljeni Viskin plače i diže glavu, pogledava Fedju i onda bolno zavapije: Fedja, moj Fedja!

Ovaj je čin divan; Fijan je igrao izvanredno, a dojam je bio zbilja silan. Sve je očekivalo, kako će se stvar rasplesti. Poslije ove kulminacije moralo je doći opet nešto snažno, morao je konac biti dostojan završetak ovako duboko dramatskom činu punom tragike, punom boli i tjeskobe.

Pisac je htio da nas još dublje potrese, on je htio da iznadje još snažniji konac. Ali ja bih kazao, da je promašio svrhu. On nije više djelovao zadnjim činom na našu dušu, koja se smutila, već je uzbudio upravo naše živce. Prešao

je iz dramatičnosti u efekat, dao se zavesti mišlju na glumca, koji će prikazivati Viskina, pa je napisao čin, koji bi imao da bude libreto velikom glumačkom virtuozu, čin, u kojem bi možda Zacconi briljirao, ali je nekako preveć neočekivano došao, nahrupio iznebuha kao bujica, nepripravljen dovoljnom motivacijom i odviše nategnut. Čini se, kao da se je pisac silio da dovede stvar kraju i uživao u koncu, koji je imao da frapira publiku, da je do skrajnosti uzruja. Mnogoga je tim odvratio od sebe.

Viskin je sasma shrvan, sjedi na naslonjaču, pokriven svojom kabanicom, kašlje. Žena mu se sprema na nekaku zabavu. I on je moli: „Katja, nemoj! Vidiš kako patim, vidiš, dokle si me dovela. Zašto me još dalje kidaš!... Oprostio sam ti, sve sam ti oprostio... pa ako je u tebe mrvička srca, onda moraš i sama znati, da krivo radiš“. Ali u Katje nema više srca, ona je ovdje zazbilja zvijer, ona odlazi na zabavu, sve pored toga što joj to brani i stari Petar Semenčić. Odlazi i Petar, da dovede koju ženu Viskinu, pa će ga oni onda čuvati cijelu noć. Kako moli ubogi Viskin: Čiko! Petar: (Vraća se). Što je? Viskin: „Čiko... čiko, molim te, dodji brzo, meni je tako teško samu...“ I Viskin ostaje sam. Zadnji je prizor strašan. Viskin usne, onda se probudi muklim vapajem: „Što... što je to bilo? (Nasmije se usiljeno). San!... Fedja... Fedja da nije moj!?... Ludo baš ludo!... Sedam mjeseci... hm... to je slučaj... (Lice mu poprimi izraz užasnog straha). Zar je slučaj? (Muklim drhtavim glasom). A da je istina? (Očajnim glasom vapije, više urliče) Ne! Ne, ne!... Ne!... Nije istina!... Nije! Nije! (očajno dršće) Bože! Nije istina!... Bože!... dragi Bože!... Fedja je moj... moj!“ I on doziva Fedju, ali boji se da ga pravo pogleda i pita ga: „Jesi li ti... Fedja... jesi li ti moj? Fedja: Jesam, tata! (Hoće da ga zagrlji.) Viskin: (Primi ga objema rukama za glavu i dugo ga promatra. Lice mu odaje silnu bol i očaj. Najednoč se rasceri, poprimi divlji izraz i promuklim glasom zavapije) Nisi!“ On je to poznao po očima: Fedjine su oči Fedorove, kumove. I tada Viskin tuče Fedju, spočituje mu, kamo li su ga to doveli, kako mu je on pio šest godina krv i ljubav, koja nije njega išla, i tada mu naloži, da zaključa vrata i zove ga k sebi i tada ga zadavi: „Psinu, kopilane! Crkni! (Baci ga svom snagom o pod). I tada bulji u Fedju, moli ga da se ne šali, da se ne pričinja, da ustane, da ga on nije ubio: „Dragi Fedja!... Zar si umro? (Primi se za kosu.) Fedja ako si ipak moj!?“

Na vratima lupa Petar Semenčić, Viskin vuče truplo do kreveta, hoće da otvori vrata, ali ne može i sruši se hropćući na pod mrtav.

Razumljivo bi bilo, da on ubija Fedju, time se on osvećuje Katji i Fedoru, koji silno vole to dijete, time uništuje griješni plod njihove ljubavi. Razumljivo je i to, da on ima toliko snage, da ubije Fedju, jer je taj čin zadnji plamsaj života, to je jedini čin na kraju patnja i nevolja, u kojem on hoće da se osveti za sve. Ali nikako nije jasna motivacija, kako on dolazi u samoj drami do toga, da ubije maloga. Onda je veoma slabo opravdano, da na temelju pomisli, koja mu se javila u snu, i očiju Fedjinih, on stvori tako groznu odluku. Nekakav jači poticaj morao bi ga doznati do bjesnila, dovesti u afekat i tada bi bio cijeli konac jasniji i bar nešto naravniji. Motivi bi se dali još naći i mi bi ih mogli nekako nadopuniti. Pisac je regbi klonuo pri koncu, pa se utekao efektu.

U cijelosti je „Truli dom“ snažna erupcija veoma darovita pisca; tu je fino ocrtana i zahvaćena tragika nemoći i dobrodušne slabosti, to je tragika čovjeka, koga je ubila nevolja, čovjeka, koji je postao gotovo idiot, tragika osamljene duše, koja ne zna da bude energična, koja ne zna vladati, koja je sva jedna poniznost, obzirnost i plahost, prava tragika pisara. Na Viskinu je sav interes. Katja nije nipošto glavna ličnost u drami, kako sam negdje čitao, ona je odveć bestijalna, pa za to u nje nema mnogo tragike, njeni su grijesi i njene strasti daleko veće nego su njene kazne.

Nakon mnogo pokusa „Truli dom“ je prva drama Mlade Hrvatske generacije, koja je prodrila sjajnije na javu. Tu se zrcali udrijemana a još ne kristalizovana, neskupljena i neuredjena energija i elementarna snaga Mlade Hrvatske, koja hoće da probije led, da se potisne na prva mjesta. I treba da pozdravimo tu dramu kao takav jedan snažni plamsaj, jer je znak, da odozdol još sve jače bukti i plamsa M.

Anarhija u hrvatskoj književnosti i umjetnosti. Poslanica hrvatskim umjetničkim secesionistima i dekadentima. Napisao *Fr. Kuhač*. Cijena 30 nč. Jedne su novine preporučile ovu brošuru kao „iscrpivu estetsku studiju o književnosti i umjetnosti“; no toga imena ne zaslužuje ona nikako. To nije studija o umjetnosti već pamflet na umjetnike. Napisana je i za književnike, ali o književnosti je veoma malo govora. Pisac ove brošure, teoretik glazbeni i kritik, nije mogao da pojmi umjetničko stvaranje, nije mogao da dopusti umjetnicima slobode, nije mogao a da ne tiranizuje umjetnost kao i svi teoretici estetske škole. On je izložio tamo nekoje svoje nazore o lijepom, ružnom, o istini, o jasnoći, čudorednosti i patriotizmu i umjetnosti. Dobro, to mogu biti subjektivni nazori g. pisca, ali nije dolično da on te nazore izriče kao nešto objektivno, kao izraz mišljenja „cijelog hrvatskog naroda“, koji sa gnušanjem i s indignacijom odbija mladu književnu generaciju. A još je gore, kad poziva u pomoć sve rodoljube i iste oblasti i policiju da se za njegove nazore bore proti umjetnicima i književnicima. Tim je postupkom osramotio sebe i izazvao velik otpor i negodovanje. Ton njegova pisanja nije ni malo doličan izobraženu kritiku i estetičaru; a najgore je kad iz čitave te poslanice ne znamo, koga ide, ne znamo, proti komu da se dignemo, ne znamo kad, kako i gdje su ti „nekoji mladi ljudi“ izazvali toliko negodovanje u g. Kuhača. Tako je čovjek, koji je pročitao tu poslanicu i najbolju namjeru stvorio, da će odbijati te secesioniste i pokvarene dekadente, u očitaj neprilici, jer ne zna, koji su to ljudi, niti zna, po čemu će ih upoznati. Cijela stvar izgleda kao nekako ćeretanje i nekako bijesno srdjenje onako „uopće“ protiv nečesa novoga, nečesa, što se naslućuje da dolazi i da će možda prodrijeti kao bujica medju trošne ograde, kojima se ogradili nekoji, gdje misle mirno počivati i uživati, a da se ne trebaju više mučiti, novomu učiti i usavršivati, kao ljudi, koji misle, da su oni rekli zadnju riječ u napretku naroda i više ništa novo nije potrebno.

I dakako, na taj način, kad se pita gosp. Kuhač, kako je došla ta „pošast“ i k nama, u mirnu i blaženu Hrvatsku, on — historiograf glazbeni — nema toliko historijskog nazora o stvari, da bi mogao vidjeti u tom pojavu

jednostavno novu kariku u lancu napretka. Gosp. Kuhač misli, da je to sve importirano, pače on misli, da je to sve pusta spekulacija, da su ti mladi ljudi podmićeni od tudjinstva (?) samo za to, da demoralizuju narod, a onda da ga nestane u tudjinstvu. Gosp. Kuhač ponižuje umjetnike još više ne samo kao patriote već i kao ljude, jer veli, da oni rade samo za to, da dobiju novaca; a pošto ljudi vole frivolno, da oni slikaju nuditete. Kraj ovakovih premisa i predrasuda o mladom našem književnom i umjetničkom pokretu, kraj ovakova tvrdjenja, da mladi ti ljudi nemaju umjetničkih intencija i nagnuća, da ih ne vode umjetnički principi, da ih valja policijom goniti i kazniti — kraj svega toga ova poslanica nije ni malo estetska studija već besmisleni paskvil, te ne radi o umjetnosti niti se nje tiče, već se bori protiv spekulacije i proti ružnom i t. d. onako „uopće“.

Na taj način, kad slijepo udara oko sebe, ne pogadja mlade, a publiku i policiju uznemiruje i stavlja u nepriliku, kao onaj, koji kaže da je vidio vuka, a na koncu prizna, da mu se pričinilo, da je nešto šušnulo. Poslanica je g. Kuhača mladima koristila, jer je pokazala golotinju jednoga od starih.

Ali dobro je svakako, da je izašla i ta poslanica. Dobro je za to, jer je stvorila javnu debatu o koječem, što se kod nas nije običavalo raspravljati. Ona je potaknula mnogoga, da se stao zanimati za te — mlade, ona je otvorila kreševo, koje, ako se bude vodilo velikom i dobrom produkcijom mladjih, i na onakav način, kako je g. Pilar razložio mirno ciljeve secesije, onda će nam biti na veliku korist. Razbistrit će nam se barem mnogi pojmovi, za koje mnogi, mnogi misli, da su mu jasni, a u istinu vlada u njima takov kaos, takova magla, da je to prava anarhija, kako je to najbolje pokazala „Anarhija“ g. Kuhača

Mladi su se predstavili svijetu mnogo mirnije i mnogo ozbiljnije. Izašli su s par drama, izašli s nekoliko pjesama i pripovijesti, a sada je jedan od njih, g. Ivo Pilar, izložio težnje secesije i u glavnom ih branio. G. se Pilar nije ni jednom riječi dotaknuo g. Kuhača, ali sad će se moći gosp. autor „Anarhije“ ipak uvjeriti, da mu se i zbilja samo pričinilo, da je nešto šušnulo, ako ne bude baš htio da ne čuje i da ne razumnije. Pilarova knjiga nosi ovaj naslov:

Secesija, studija o modernoj umjetnosti od Ive Pilara. Svim protivnicima novih smjerova posvećeno. Napisano 10.—20. kolovoza 1898. Prvi put tiskano u „Viencu“ br. 35., 36., 37., 38. i 39. Cijena 30 nč.

Secesija nije takovo strašilo, kako nam to nastoji dokazati g. Kuhač, već je to skup smjerova i ideja vodilica, koje idu za preporodom umjetnosti. Secesija nije nipošto jedna umjetnička škola, — ona daje svakomu umjetniku potpunu slobodu stvaranja, jer traži nove puteve do nove umjetnosti. Secesija je sasvim prekinula s dosadašnjom umjetnošću, koja se razvijala, kako bi rekao g. Kuhač „tradicionalno“, jer ta umjetnost nije stvarala nego je reproducirala, kopirala, ta se umjetnost nije pomakla od grčke umjetnosti i umjetnosti renaissance ni za jedan milimetar dalje, nije unijela nikakvih novih elemenata, nije bila nego pusto prikazivanje forme; ali u tom je nazadovala od grčke, koja je znala da prikaže ljepše tu formu nego sadašnji umjetnici. Ta umjetnost nije pazila na dušu, ona nije hranila srca niti je poticala na razmišljanje već je hranila samo sjetila, oči i uši. Grčka je umjetnost prikazala lijepo tijelo. Lica grčkih kipova nijesu imala nikakova izražaja. Grk se divio obli-

cima čitavog tijela i uživao je u tomu. Mi pako gledamo čovjeka u lice i iz crta lica hoćemo da mu razpoznamo dušu. Nova umjetnost mora da iznaša sve najsuptilnije osjećaje i sva čuvstva duše sadašnjih ljudi pročišćena i rafinirana.

Secesionistička umjetnost odijelila se je od stare za to, jer je opazila, da se stara ne da pomladiti, da se u staru umjetnost ne može s uspjehom unijeti nov, svježiji život, da je ta stara umjetnost ugušila već u zametku sve takove pokušaje. Stara umjetnost ne dopušta slobode stvaranja. Tu se pita samo kojoj školi pripada koje djelo, sve se hoće da klasificira, pita se, je li je umjetnik dobro kopirao kojeg velikog majstora, pita se i traži, da bude uvijek nečiji učenik. A mi znamo da učenik nikada ne dostizava majstora, ako se traži da radi sve baš onako, kako je to majstor radio. Tako je umjetnost zaostala daleko za napretkom ostalih grana ljudskog rada. Mi danas poznamo mnogo više toga nego su poznavali stari, mi bismo mogli i morali opažati i u umjetnosti jasno utjecaj tog našeg duševnog bogatstva. Ali stara se umjetnost zadovoljila samo s tim, da je uavršila tehniku.

Kao što i svi počeci, tako su i prvi koraci mlade umjetnosti, koja se odijelila, secesionirala, — nestalni, često pretjerani, fantastični i odveć radikalni. Ali po tom, što je ovaj ili onaj umjetnik zašao predaleko, ne smijemo osuditi čitavoga pokreta.

Secesija je za sada pretežno negativne naravi, ali ona ima i neke pozitivne principe; ti jesu: 1. Umjetnik mora imati potpunu slobodu u stvaranju, jer se samo tako može iz množine najrazličitijih pokušaja i radova složiti rezultanta, koja će jednom označivati novu modernu umjetnost. 2. Umjetnost mora da se obogati novim elementima, t. j. da ne rabi uvijek samo grčke ornamente, korinške stupove i t. d. već da prena našem poznavanju prirode i naše duše iznese sve to iskustvo na javu, da tako postane različitija, punija. 3. Umjetnost mora da postane jednostavnija, a to znači, da se za jednu misao, jedan pojam, jedno čuvstvo ne rabe bizarne i strašno zakučaste kombinacije, već da se svaki pojam, misao i čuvstvo izrazi jednostavno jednim načinom. To liči i jeziku. Nije onaj jezik jednostavan koji ima malo riječi, pa za jedan pojam složiti mnogo izraza, već je onaj jezik i bogat i jednostavan i savršen, koji ima za svaki pojam svoju riječ.

Prigovara se da je nova umjetnost nemoralna, ali to je teška osvada. Ona zastupa veoma moralni princip. Mi danas imademo dva mjerila za ljepotu; i to jedno, kojim mjerimo umjetnine u muzejima, a drugo za obični život; imamo dva pojma o moralu: jedan, koji farizejski rabimo, kad javno govorimo i drugi, kad — u potaji radimo. To mora prestati. Jedan je samo moral. Nova umjetnost mora, da iznaša svu farizejštinu modernog društva. Ona za to mora da se proširi i u sve slojeve pučanstva. Grčka je umjetnost bila pristupna svakomu, ona je bila na javnim trgovina i na javnim kazalištima, renaissansne su umjetnine bile izložene u crkvama i sakristijama. A naše se zatvaraju u gospodske salone i skupe izložbene paviljone. Zato se moderni umjetnici ne žacaju slikati na oglasima.

Zašto se javila secesija i u nas? U prvom je redu slavenski duh sklon psihološkom i čuvstvenom pravcu moderne umjetnosti. Ta eto prvak njemačke moderne dekadence je rodod i osjećajem Poljak, Stanislav Przibisewsky; u Češkoj se rodila jača secesija nego u Beču, a razvila se i prije. A i mi

Hrvati ne ćemo da zaostanemo za ostalim narodima, i mi smo počeli i domaća djela mjeriti svjetskim mjerilom i hoćemo, da stupimo u prve redove svjetskih kulturnih naroda.

To je sadržaj Pilarove „Secesije“. Preporučili bismo svakomu, da je čita, preporučili bismo takodjer svakomu, da prati ovu borbu u našem umjetničkom svijetu i da sudi trijezno, a da se ne da zavadjati auktoritetima. V.

Ferdo Juzbašić: Spomenci. Pjesme. Str. 83. 16°. „Spomenci“ su zbirka od 50 ljubavnih pjesama. Pjesme same po sebi nijesu baš bog zna kakove, osobito ako ih usporedimo s novijim produktima nekih mlađih naših pjesnika; no jedno je ipak, što nam se u njima sviđja, a to je, što u njima nije mnogo govora o „žarkim cjelovima“ i „crnim očima“ i „vilinjem stasu“ — i kako se ovi svi obligatni predmeti već zovu. Juzbašić je do duše pjesnik svoje ljubavi, no draga mu je samo pasivan predmet te njegove ljubavi — odnosno pjesama. Ljubav mu je beznadna, no poezija mu nije ipak očajna. Zato su mu motivi pjesmama posve jednostavni, a laka narodna dikcija — pa i dub nekih pjesama — podsjeća na Zmaj-Jovana. Juzbašić možda baš zato uspijeva bolje nego gdje koji drugi mlađi a slabiji pjesnik; jer je uopće velika nevolja, kad slabiji pjesnik uvlači u svoje pjesme kojekakve teške životne probleme. Ti jednostavni motivi i čine, te nam Juzbašić nije dosadan ili možda tja i smiješan, kako bi nam se bez sumnje pričinjao, kad bismo neprestano morali slušati njegove prisege i zaklinjanja, ili možda tja groznje s „antikvarnim“ — revolverima! U mnogom pogledu to, ali na žalost gdje kad samo to podaje njegovim pjesmama neko znamenovanje.

Pesimistična žica nije u njega tako razvita, kako bi čovjek u početku očekivao (— i ako je pod konac u pjesmi „U sumračju“ i „Proljeće“ nešto više mračna.) I to će biti valjda samo zato, što u svoje pjesme — kako rekoh — ne uvlači teških problema, već se više drži primitivnosti prstonarodne pjesme, koja može iskazivati i duboku bol, ali pesimistična ipak nije nikada. Evo, kako na mjestima znade pogoditi narodnu žicu: „Bilo vedro — pa se naoblači — Teko život — pukli mu kotači — Bio sjavulj — al ga rani strjela — Bila sreća — nevid je odn'jela! . . .“ U njega ne provaljuje čuvstvo elementarnom snagom, već se miješa s refleksijom, — znak, da on ne samo osjeća, nego i misli Možda je i to jedan od razloga, što nije veći pesimista.

Karakteristično je u Juzbašića i to, da gotovo u svakoj njegovoj pjesmi igra glavnu ulogu pointa; mnoga njegova pjesma i djeluje jedino silom pointe. Zato mi se čini, da je svakoj pjesmi povod ne trajnije duševno raspoloženje — kao recimo u Kranjčevića i Nikolića — već neki dojam ili momentani osjećaj, koji imade glavnu svoju misao i silu u pointi. I baš to, koliko mu mjestimice u manjim pjesmicama zgodno dolazi, toliko mu kod ovećih dosta smeta.

To je i razlog, što mu je mnoga pjesma promašena.

J.

Na razstanku. Spisali osmošolci. V Gorici. Tisk. in zal. Goriška Tiškarna A. Gabršček. 1898. Cena 1 fl. — Vedno jače stopa na dan mladina, vedno bolj pokazuje, da v njej spava moč, da spi v njej ustvarjajoči genij.

Kakor vse naše beletristične liste podpirajo kot glavni stebri mlade moči, tako se tudi družijo mladi talenti in hočejo pokazati svetu svojo intenzivnost. V knjigi „Na razstanku“ se je združilo nekaj velikih talentov našega naroda, ki obetajo še mnogo koristi slov. slovstvu. Imena, kakor Aleksandrov, Feodor Sokol, — so nam znana. In tu nam zopet dajejo poročstvo, da bo naša knjiga precvitala, da poezija naša ne bo zamrla.

Največji pesniški talent izmed vseh, kar jih je zastopanih v tej knjigi, je Aleksandrov. To je pokazal zopet v ciklusu: „Mlade pesmi“. Aleksandrov je pesnik globokega čustva. Njemu gre pesen iz srca, vsaka pesen je izraz njegove duše, — on opeva istinita, zdaj mirna, zdaj strastna in obupna čustva z največo pesniško eleganco in dovršenostjo. Globoko čustvovanje družil z izrazitim, pretresljivim slogom, da prodre v dušo čitatelja in mu jo pretrese. Zdaj napolni čitatelja s tihim veseljem, zdaj s tožno melanholijo, zdaj mu pretrese duha z obupnim vzklikom in zdaj s hladno, mirno resignacijo. Kako pretresljivo je pisana pesen: „Noči“, kako pretresejo verzi; „Čuješ, čuješ! — Duša hoče, — K tebi hoče — Po svoj dan. — Pridi, pridi, — Alma pridi! — Ah, zaman . . . — Od zidovja — Le odmeva — Blodne duše nočni jek . . . — Večnost, večnost: — Duša plaka, — Ker tak mučen — Smrti beg“.

Neka čudovita mistika plove nad vso poezijo. Oni vzlet, ki ga ima Aleksandrov, prime čitatelja, a vendar si ne moremo prav jasno predstavljati temnega prizora. V različnih nijansah opeva pesnik svoje življenje, življenje svoje duše; zdaj mu vskipi vroča strast in obupen uzkliz je tega izraz; zdaj posluša pesem sinice, in „srce ga teži“ ker „Težko, težko — Živeti je samemu — Brez ljubice“; zdaj mu „Kof bolan otrok — Trepeta srce“, in on prosi svojo váruško, naj mu zapoje pesem „o odbeglih dneh“. Zdaj hodi kot popotnik „sam sredi večnih polj, on pa izdiha: „Kje tibi si mi ldom, — Ti sreča moja prava?“

Značilno pri njem je, da je vplivala nanj ruska narodna poezija. To se pozna v celi dikciji, ki je lahna kakor v ruski narodni pesni. Poslužuje se pa tudi mere ruske narodne poezije. Aškerc rabi to mero večkrat in sam je celo vspodbujal, naj bi jo slovenski pesniki posnemali. Aleksandrov jo rabi (v pesmi „Ukaz“, in v nekaterih manjših) in sicer prav dobro. Tako pa se rodi v njegovih pesnih neko mehko valovanje, kakor bi v temnem morju začel se gibati val ob valu in bi tako nastale čarne simfonije, — glasba . . . V svoji kritiki je P. P. (v Slov. Listu) pravila pesniku, da je temen, mračen, težko razumljiv. Nje kritike se ne dotičem, a razložiti ji hočem, kako je mogla priti brez navedenega vzroka do tega zaključka. Resnica, Aleksandrovljeva poezija ima — kakor rečeno — v sebi nekaj mističnega. To pa izvira le od tega, ker nima skoraj v nobeni pesni kake tendence, kake globočje pointe, vodilne misli. Njegove pesni so izraz njegove duše, v nje so izlita vsa čustva, sploh vse duševno življenje. In pesnik ne gleda na to, kaj so ti čuti in kakšni, in zakaj so se rodili, ampak jih izroči nam. Ravno to, da z izražanjem čustev seže in prodre v duša čitatelja, ravno to, pravim, je njegova glavna tendenca. S tem se pa njegove pesni morajo omiliti čitatelju. Pesni dosežejo tudi brez vodilne misli svoj namen. V sebi skrivajo mnogo psihološkega, a to ravno je izražanje vseh čustev.

Da ne zaidem predaleč, omenjam Feodor Sokol-a. Mladi pesnik je pokazal veliko svojo duševno moč že večkrat v Zvonu in Slovenki. A tu nam

je podal pod naslovom: „Prvo cvetje“, malo pesenc, a zaradi malega števila ne gre o njem obširno govoriti. On ni mističen kakor Aleksandrov v nekaterih pesnih, ki se nagibajo k dekadenci, nego v njegovih pesnih vidimo — plastičnost, dasi nima onega vzleta; one vznesene dikcije kakor Aleksandrov, no, on se nagiblje k epiki. Verzi mu teko vsekakor gladko, akotudi je deloma epik, vendar je še lirske naravi, ki čuti in hoče drugim vzbujati iste čute. Največ opeva, kakor vsi mladi poetje, — ljubezen . . . In zakaj ne? Saj je ljubezen mladih src vzvišeno čustvo, in resnična, prava, iz srca izvirajoča ljubav je gotovo blažilna. — Življenje pesnikovo odseva iz pesnij . . . Zdaj se mu ziblje čolnič po bleškem jezeru, z njim se pa vozi dekle; on pa hoče gledati le nje oči, ker „Če pogled odtegneš mi, — Mrtev se ta raj mi zdi“ . . . Na mrtvaškem odru naj ga ona poljubi „v blede lice“ . . . Nje oči se mu zde „knjiga krasna, knjiga zlata“, kjer je lani bral . . . zgodbe divne — Prejšnjih srečnih dni“, bral „o ljubezni verni“ in „o zvestobi večni“, a čez leto dnij „O brezsrčni nezvestobi — List vsak govori“ . . . Pozdrav naroča — ne vetru, ampak burji, ker „Burjo kroz voglov tožečo — Bolj bo deva mi umela, — Bolj v njej čula bol skelečo“. Sokol se poda in na socialno polje (Zvon) in osobito ste v Aškerčevem žanru pisani: „Za domovino“, in „Bog ga živi“; obe pesni ste ostri satiri.

Jakob Voljč nam je podal 6 pesenc. Prvih dveh nikakor ne doseza. Niti dikcija, niti tehnika mu še niste godni. Vendar imaš par nežnih plodov mlade pesniške duše. Treba je, da si vse te mlade moči razvijajo duha, da stopijo in širijo svoj duševni obzor; tako bomo dobili pesniške moči, nove, krepke . . . Najlepši pesmi ste: „Oblaček“ in „Slikar“.

V prozaiškem delu je Puc Dominik donesel par silhuet, ki se odlikujejo po kratkoči sloga in dobrem jeziku. Nekateri stvari so prikupne, dočim zaide n. pr. pri „Nazakar Jean“ v šablono. Izvestno obeta mladi pisatelj še mnogo, in upamo, da bosta z Ivan Prijateljem, ki je priobčil daljšo povest „Brez vesla“, bogatila književnost našo. Ivan Prijatelj pripoveduje zanimivo, dasi v povesti ni mnogo dejanja.

Dr. Oblak ni voljen od narodne stranke v državni zbor, zato ustanovi svoj list „Neodvisni glasovi“, a propade tudi pri volitvi poslancev, in on preide k Nemcem. — Kratko dejanje, a s vpletanjem raznih epizod vedel je pisatelj razširiti povest. Značilno je, da se pisatelj opira na Ruse. Posebno se mi zdi, da je študiral ruskega psihologa Dostojevskega in Tolstega. Povest je pravzaprav duševna analiza. Dušno stanje dr. Oblaka od propada pri kandidatski volitvi in do tedaj, ko se proda tujcem, je narisano jako dobro in paznim okom je pisatelj vse razmotril, pokazal vzroke in posledice, in gotovo se mu je poplačal velikanski trud, da se je učil pri — Rusih. Veseli nas, da se nam je porodil novi tok književnosti. Nam se je treba učiti pri Rusih, ne pri Francozih, ker, kakor pravi frančišek Grivec v svojem prisu: „Ruski realizem in njega glavni zastopniki“: — „Uprav zdaj je prišel čas, ko se slovenska književnost najlaže postavi na popolnoma narodno podlago, in to najlaže stvori trezen, zmeren realizem. Takega realizma pa pri Francozih ne najdemo u obilici; pač pa je ruski realizem v svojih mnogoličnih nijansah najkrepšejša in najprimernejša podpora za novi slovenski realizem“. In prav to se je pojavi losedaj, kar nas tembolj veseli, ker je pojav med — mladino.

Grivec nam je podal najprej splošne opazke o francoskem, angleškem in ruskem realizmu in dokazal, da je ruski realizem za nas najzdravejši; dokazal je, da „lahkoživi in večkrat k lascivnosti se nagibajoči francozki realizem“ ni za nas, ampak „resni ruski realizem“. Obžaloval je, da se mlajši naši pisatelji rajši uče pri Francozih. — Orisal nam je najmarkantneje osebe ruskega realističnega romana, počevši s kritikom Belinskim. Jako dobro je razmotril njihove spise in — kar je najvažnejše — podal nam je ideje, ki spremljajo ruske pisatelje.

Glavna ideja ruskih pisateljev je ljubezen do bližnjika, in uprav to loči Ruse od zapadnikov. Pisatelj je pač preštudiral vse ruske slovstvene velikane, zakaj sicer, ne bi mogel pisati tako samosvestno. Dobro je orisal vse velike ideje Tolstega, in sploh je vsa študija istinito krasna. Trezno premostrivanje pa kaže globokega mislečega in razumnega presojevolca.

Cela knjiga kaže, kako misli in dela mladež. Resnica, mi gremo naprej v našem boju, mladina je in bo opora narodova, mi delamo kakor malokdo, a sami sebe in dela svoja sodimo — le po uspehih.

In uspeh, katerega je dosegla ta knjiga, dela čast njenim pisateljem, in jasno kaže, da tudi naši voditelji morajo priznavati naše trude in njih sadove. To nas vzpodbuja in bodri, da s samozavestjo zremo naprej — v bodočnost.

V. Fëdorov.

Pabirci.

Stanislav Przybyszewski je objekt razmatranja njemačke kritike, poglavito one, koja se bavi modernim pojavama u literaturi. Pisac je rođen Poljak; a što njemački piše, navadja razloge u prvom svom listu na M. Szienkiewicza, poljskoga publicistu. Ovaj je list sadržinom veoma zanimljiv. . . „Ja sam — piše Przybyszewski — Poljak dušom i tijelom. Ljubim narod poljski nada sve, ali na polju umjetnosti ne poznajem naroda. Pišem njemački, jer je ovaj jezik poznat po cijeloj Evropi; a ona šaka ljudi, što moja djela čita i mene razumije, rastepena je po cijeloj Evropi. Nijemci me doduše već bojkotuju, no za to me tješi veliko priznanje Čeha i Danaca. Uostalom u Poljskoj ne bih niti nakladnika našao; a kad bih i našao, moji bi se plodovi konfiskovali. U Austriji su nedavno konfiskovali cijelu nakladu lista „Zeit“ radi priopćene u njem kritike o „Vigilijama“, u kojoj je kritičar citovao nekoliko karakterističnih stavaka iz njih. Ta znam, da naša (poljska) inteligencija ima u umjetnosti veoma plitke pojmove i shvaćanja, jer svu svoju pozornost posvećuje javnima i društvenim prilikama, mjereci umjetnost svagdašnjom mjerom. A za takim društvenim silama ne ću nikada požaliti.

Sad ne mogu ni u Njemačkoj da nadjem nakladnika; a osobito se boji svaki, da moje najnovije djelo izdade. Mislim, da ću naskoro otići u Francusku i pokušati da pišem francuski.

Rodio sam se u Kujavskoj u selu Lojovi, nedaleko od Simbre, rod-noga mjesta pjesnika Jana Kasprowicza. Sada mi je ravno 28 god. Žena je moja Norveškinja, a ja od dvije godine amo živim u Norveškoj. U Berlinu sam pet godina studirao psihologiju i ponešto medicinu. Pisati sam počeo

pred četiri godine. I to je sve, što Vam mogu o sebi da kažem. Kako sudim o umjetnosti, najbolje sam razjasnio u nizu članaka „Ein Unbekannter“, pripočenih u njemačkom časopisu „Kritik“.

Przybyszewski je sin siromašnoga seoskog učitelja; i dok je svršio svoje nauke, prepatio je mnogo. Kasnije postade urednikom i administratorom nekoga socijalnog lista. Reminiscencije o ovoj dobi i trag ideja, koje je onda zastupao, nalazimo u njegovu „Im Malstrom“. — Čim se pojavio na književnom polju, primi ga u svoje kolo šaka književnika, što se sakupila oko „Verlag der deutschen Phantasten“. Njegova su djela svu okolinu elektrizovala. Medjutim ih zabraniše crkvene a djelomice i političke oblasti. Opažao se u njima jaki dojam satanizma. Štovatelji njegovi podupriješe ga, te on napisa sijaset djela, a medju njima i mnogo estetskih i kritičkih rasprava. Od ovih osobito hvale malo djelce „Zur Psychologie des Individuums“.

Od ovih se pak njegovih djela najviše ističe njegova nedavno dovršena trilogija „Homo sapiens“. U svim su djelovima te trilogije karakteri jaki, veličajni, pak da nema onog nesretnog satanizma, što je provijava, bilo bi remek-djelo svjetske literature. To osobito vrijedi i za drugi dio trilogije „Im Malstrom“, ostali su dijelovi „Unterwegs“ i nedavni „Ueber Bord“. Osim ove trilogije bolji su mu originalni plodovi „Todtenmesse“, „Vigilien“, „De profundis“ i dr.

Zanimljiva su književničke orgije, koje on slavi u društvu različnih književnika Poljaka, Norvežana i Nijemaca. Tu se pjeva, svira itd. pa i sam Przybyszewski dobar je glasovirač i — hipnotiseur. Strindberg, koji je jednom pribivao ovakovoj slavi, pripovijeda, da svi ostali, dok on svira Chopina ili što drugo, plaču, viču, padaju na koljena itd., — tolika je sugestivna moć u njega. A nakon toga — piše. Zato i izlaze njegovi romani onako ditirampski.

Zolin „Pariz“. I opet je glavnim junakom u novom romanu Abbé Froment, kao i u prvim dvim dijelovima ciklusa „trih gradova“. Da uzmagne opet naći svoje izgubljeno vjerovanje, poduzeo Pierre Froment prvi eksperimenat. I pošao je u Lourdes, da ondje potraži ono naivno, djetinsko vjerovanje, u kojem čovjek p oklekne i pomoli se, ono prvobitno vjerovanje mladih naroda, koji su skučeni u jaram svog neznanja. Ali upoznavši veličanje apsurdnoga, propasti zdravog ljudskog razuma, još se Pierre više zgrozio i uvjerio, da spas i mir ljudi i naroda ne može da leži u tom djetinskom napuštanju razuma. I onda je osjetio potrebu ljubavi. Pošao je u Rim, da vidi, hoće li katolicizam opet da oživi i da se povratí k duhu onog kršćanstva, kakovo je bilo na početku, hoće li biti religijom demokracije, vjerom, od koje se nada novom životu rasklimani moderni svijet. Ali ovdje nije ništa našao nego ruševine, — gnjilo deblo drveta, koje više ne može da prolista — ovdje nije ništa čuo, nego posljednje rušenje stare socijalne zgrade, koja se približuje svom završetku. I bio je već zapao u strašnu dvojbu, posvemašnju negaciju, da ga u to nije pozvao Abbé Rose u Paris u ime ubogih, da sve zaboravi, da se žrtvuje, da povjeruje u te ubogare, jer mu tek preostaše oni jedini sa svojim užasnim bolima. I od onda dolazio mu neprestance pred oči onaj bankrot dobrote, ona varava, beskoristna i ruglu izvrgnuta ljubav k bližnjemu. I u te tri godine, otkada je bio u Lourdesu i Rimu, bjesnila je u njegovoj nutri bura, koja se svedjer jačala. Njegova je vjera iščeznula za uvijek, a i obumrla mu je nada, da bi mogao upotrebiti vjeru svjetine za sveopće dobro.

Tajio je sve i nije ništa više iščekivao nego konačnu neizbježivu katastrofu, urotu, pokolj i požar, što će da uništi taj kazne vrijedni i prokleti svijet. Kao nevjerni svećenik bdijući nad vjerom ostalih i izvršujući bez grijeha i pošteno svoje zvanje, pun ponosne žalosti, što nije mogao da se odrekne svog razuma stojao je ipak u zabitnoj, divljoj veličini. On, koji je tako zdvojno tajio, ipak je ušćuvao ponosno, ozbiljno držanje, što mu je doprinijelo, te su ga u cijeloj župi držali, mladim, bogom odabranim srcem. Žene su mu poslije mise ljubile sutanu; a neka žena, kojoj je dijete bilo na umoru, skrušeno ga je umolila, da uprosi u Isusa, e bi joj dijete ozdravilo. On nije bio više onaj svećenik, kojemu je lice od ljubavi gorilo na polasku u Lourdes, on nije više bio onaj svećenik sa sjajnim apostolskim licem, kaki je išao u Rim. U njegovoj nutrini razvila se žestoka borba medju baštinjenim od oca umom i medju usnicama, što su žedjale za ljubavlju, a namrla mu ih je majka. Takav je Pierre Froment za svog boravka u Parizu.

Pierre običaje da služi svagdašnju misu u novo sagrađenoj bazilici na Montmartru. Odmah na početku romana vidimo ga, gdje stoji pred bazilikom, a oko mu kruži slikom, što se pred njim pružila. Pariz je iza strašne zimske studeni bio poplavljen tmurnom, neugodnom jugovinom. S neizmjernog, olovnog neba padala je magla kao žalobna koprena. Čitavi zapadni dio grada, okružja, gdje vlada jad i robota, činio se kao da je prekrit crvenkastim dimom, zadahom radionica i tvornica. Prema strani onih okružja, gdje vlada bogatstvo i užitak, razilazila se magla i činila se tek silnim, nepomičnim maglenim zastorom. Okrugla linija horizonta jedva se raspoznavala; a beskrajno more kuća ličilo je nekom kaosu kamenja, posutom mirnim baruštinama, koje su gadnim parama ispunjavale sve udubine. A od te mrke slike jasno se odražavalo pročelje kuća, što su ležale u uzdignutim ulicama. Bio je neki tajinstveni, oblačinama zastrti Pariz — kao pokopan pod pepelom katastrofe, bio je već išćeznuo pred bolima i pogrđama, koje je krila njegova neizmjernost. Taj snažni kontrast izmedju bogatstvuk i uboštvu i čini jezgru čitavog romana. Onamo, preko rijeke leži stan visokih škola, stan duševnog rada, a na ovoj strani, ovdje gore na Montmartru, stoji tvrdja vjere. Ovo dvoje smrtnih dušmana gleda sebi u oči, a svaki je od njih jak i bez preduška radi i misli, da je budućnost njegova. I Abbé Froment, gledajući taj stan nauke, čuti u sebi, da ga nešto onamo vuče, ali se suspregne i ostane iza svojih zidina. On je doduše izgubio svoju vjeru; ali ipak u njemu gori vruća želja, da je opet nadje.

Abbé Rosse umoli Pierrea, da umjesto njega odnese ubogom Laveuveu, starcu radniku, pet franaka, jer on ne može da to učini, budući da na njega vrebaju od svih strana. Abbé Rose pretvorio je svoj stan u Rue de Charonne u azil, gdje je primao i hranio sve bijednike, što ih je na cesti našao. Ali njegovu su dobrotu zlobnici na zlo upotrebljavali, te se događjalo, da su djevojke došle u njegov stan, jer nisu našle muškaraca, koji bi ih sa sobom povelu. Nu Abbé Rose nije sve to opažao u svojoj naivnosti, on je bio sav blažen u misli, koliko dobra čini jadnoj sirotinji. Jednog dana napokon dodje policija i pretraži njegov stan, da uapsi trinaestgodišnje djevojčce, optuženo radi čedomorstva, koje se bilo uteklo Abbé Roseu. Abbé Rose bude maknut sa svog mjesta i padne u nemilost, i od onda su ga neprestano nadzirali.

Pierre podje da ispuni molbu Roseovu i dodje u jednu od onih ogromnih kuća u predgradju, gdje ubogari stisnuti trpe glad, zimu i nevolju. U toj kući sukobi se Pierre s nekim mehanikom Salvatom, koga je nužda dovela do zdvojnosti, a u toj zdvojnosti radjahu se u njegovoj glavi lude misli, neki bijes koji ga je poticao, da sve razara. Ta je kuća bila rođilištem anarkizma. U toj kući već nema ni vjere; i žena Salvatova — takovom je bar Pierre drži — pita nešto smeteno Pierre-a: „Mi nismo oženjeni, ali to je svejedno, zar ne gospodine Abbéu?“

(Svršit će se.)

Poziv na predplatu.

Nakanio sam izdati svoje pjesme oko 30 ih na broju, većim dijelom štampane u „Nadi“, „Prosvjeti“ i „Vijencu“, a nekolike još i ne štampane. Knjiga će stajati 60 novč., poštom 65 novč., a izići će koncem studenoga o. g. Molim stoga prijatelje lijepe knjige, da me u mom podhvatu podupru. Tko mi sakupi 10 predplatnika, dobije jedan exemplar badava. Predplata se šalje najlakše poštanskom naputnicom. Kad knjiga izadje, odmah ću ju otpremati.

Mihovil Nikolić

Zagreb, Frankopanska ulica br. 14.

